

COUNCIL OF EUROPE   CONSEIL DE L'EUROPE

Committee of Ministers
Comité des Ministres

Titre Bila kniha o me z ikulturnim dialogu „Žit spolu d ustojne jako sobe rovni“

každý jsme jiný
všichni rovnoprávní

Bílá kniha o mezikulturním dialogu

„Žít spolu důstojně jako sobě rovní“

Uvedena ministry zahraničních věcí Rady Evropy na 118. ministerském zasedání
(Štrasburk, 7. května 2008)

Rada Evropy
F-67075 Strasbourg Cedex

Červen 2008

www.coe.int/dialogue

Dialog – klíč k evropské budoucnosti

Demokratické řízení rostoucí evropské kulturní rozmanitosti, zakořeněné v historii našeho kontinentu a posilované globalizací, se stalo v poslední době prioritou. Jak reagovat na rozmanitost? Jaká je naše představa budoucí společnosti? Má to být společenství segregovaných komunit, vyznačující se při nejlepším koexistencí většin a menšin s rozlišením práv a povinností, které vedle sebe volně žijí ve vzájemné lhostejnosti a zaběhlých stereotypech? Anebo to má být pulsující a otevřená společnost bez diskriminace, ku prospěchu nás všech, na které se podílejí všichni občané, jejichž lidská práva jsou plně dodržována? Rada Evropy je přesvědčena, že respektování a šíření kulturní rozmanitosti na základě hodnot, z nichž tato organizace vychází, jsou zásadními podmínkami pro rozvoj společenství založených na solidaritě.

„Bílá kniha o mezikulturním dialogu“, jak je zde prezentována, důrazně prosazuje jménem vlád 47 členských států Rady Evropy názor, že naše společná budoucnost závisí na naší schopnosti chránit a rozvíjet lidská práva, jak je zakotveno v evropské Úmluvě o lidských právech, demokracii a právní stát, a prosazovat vzájemné porozumění. Z toho vyplývá, že mezikulturní koncepce nabízí pokrokový způsob řízení mezikulturní rozmanitosti. Tato koncepce je založena na individuální lidské důstojnosti (s ohledem na naši společnou lidskost a společný osud). Máme-li si uvědomovat evropskou identitu, budeme vycházet ze společných základních hodnot, úctě ke společnému dědictví a kulturní rozmanitosti, a také z rovnocenné důstojnosti každého jednotlivce .

V tomto ohledu hraje mezikulturní dialog důležitou roli. Umožňuje nám zabránit etnickému, náboženskému, jazykovému a kulturnímu rozdělení. Znamená možnost postoupit vpřed, řešit otázku našich různých identit konstruktivně a demokraticky na základě společných obecně platných hodnot.

Mezikulturní dialog může mít úspěch jen za určitých podmínek. Jak se uvádí v Bílé knize, pro jeho další rozvoj je potřebná demokratická správa kulturní rozmanitosti v mnoha ohledech, posílení demokratického občanství a účasti, výuka a osvojení si mezikulturní odbornosti, vytvoření a rozšíření prostoru pro mezikulturní dialog, přenesení mezikulturního dialogu na mezinárodní úroveň.

Bílá kniha je postavena na pevných základech *acquis* Rady Evropy.

Přihlíží k bohatému materiálu vzniklému na základě konzultací s mnoha zainteresovanými subjekty, včetně partnerů z mimoevropských regionů z období roku 2007. V tomto smyslu je výsledkem demokratické úvahy, která je samotným středem mezikulturního dialogu. Bílá kniha je reakcí na stále častěji požadované objasnění toho, jak může mezikulturní dialog přispívat k rozmanitosti a současně udržovat sociální soudržnost. Jejím úkolem je poskytnout koncepční rámec a návod pro politické činitele a odborníky. Mezikulturní dialog však nelze předepsat zákonem. Je třeba zachovat jeho povahu otevřené výzvy k realizaci výchozích principů stanovených v tomto dokumentu, k pružnému uplatňování uvedených doporučení a k přispění do probíhající diskuse o budoucím uspořádání společnosti.

Rada Evropy je hluboce přesvědčena, že je naší společnou povinností vybudovat společnost, kde mohou lidé vedle sebe důstojně žít jako sobě rovní.

Obsah

1. Úvod	8
1.1 Rada Evropy a mezikulturní dialog	8
1.2 Proces Bílé knihy	8
1.3 Největší obavy	9
1.4 Základní termíny	10
2. Pojetí kulturní rozmanitosti	12
2.1 Pluralismus, tolerance a mezikulturní dialog	12
2.2 Rovnost lidské důstojnosti	12
2.3 Normy a nástroje: úspěchy Rady Evropy v posledních pěti desetiletích	13
2.4 Rizika nevedení dialogu	14
3. Konceptuální rámec	15
3.1 Myšlenka mezikulturního dialogu	15
3.2 Budování identity v multikulturním prostředí	15
3.3 Předchozí koncepce kulturní rozmanitosti	16
3.4 Podmínky mezikulturního dialogu	17
3.4.1 Lidská práva, demokracie a právní stát	17
3.4.2 Rovná důstojnost a vzájemný respekt	17
3.4.3 Genderová rovnost	18
3.4.4 Boj s bariérami bránícími mezikulturnímu dialogu	18
3.5 Náboženská dimenze	19
4. Pět politických koncepcí prosazování mezikulturního dialogu	21
4.1 Demokratická správa kulturní rozmanitosti	21
4.1.1 Politická kultura vážící si rozmanitosti	21
4.1.2 Lidská práva a základní svobody	21
4.1.3 Od rovnosti příležitostí k rovnocennému užívání práv	22
4.2 Demokratické občanství a účast	23
4.3 Jak se učit mezikulturní odbornost a jak ji vyučovat	24
4.3.1 Klíčové oblasti znalostí: demokratické občanství, jazyk, historie	24
4.3.2 Základní a středoškolské vzdělávání	25
4.3.3 Vysokoškolské vzdělávání a výzkum	26
4.3.4 Neformální a každodenní výuka	26
4.3.5 Úloha vzdělávacích pracovníků	26
4.3.6 Rodinné prostředí	27
4.4 Prostory pro mezikulturní dialog	27
4.5 Mezikulturní dialog v mezinárodních vztazích	28
5. Doporučení a politické orientace pro budoucí akce: společná odpovědnost hlavních aktérů	31
5.1 Demokratické řízení kulturní diverzity	31
5.2 Demokratické občanství a účast	34
5.3 Učení a výuka mezikulturních kompetencí	36
5.4 Prostor pro mezikulturní dialog	38
5.5 Mezikulturní dialog v mezinárodních vztazích	40
6. Cesta vpřed	42
Příloha 1	43
Příloha 2	49

1. Úvod

1.1 Rada Evropy a mezikulturní dialog

Prosazování mezikulturního dialogu přispívá k hlavnímu cíli Rady Evropy, konkrétně k dodržování a prosazování lidských práv, demokracie a právního státu. První summit hlav států a vlád členských států (v r. 1993), na němž bylo prohlášeno, že kulturní rozmanitost je charakteristická pro evropské bohaté dědictví a že tolerance je zárukou otevřené společnosti, vedl ke vzniku Rámcové úmluvy o ochraně národních menšin (r. 1995), založení Evropské komise proti rasismu a netoleranci, a zahájení kampaně proti rasismu, antisemitismu, xenofobii a netoleranci („každý je jiný – všichni jsou si rovni“).

Třetí summit hlav států a vlád (v r. 2005) označil mezikulturní dialog (včetně jeho náboženského aspektu) za prostředek k prosazování uvědomění, porozumění, usmíření a tolerance, a také za prostředek k zabránění vzniku konfliktů a zajištění integrace a soudržnosti společnosti.

Toto bylo obšírně zpracováno v Deklaraci z Fara o strategii rozvoje mezikulturního dialogu Rady Evropy, přijaté ministry kultury v průběhu téhož roku, obsahující návrh na vypracování Bílé knihy o mezikulturním dialogu.

1.2 Proces Bílé knihy

Výbor ministrů, který se sešel v květnu 2006, upřesnil, že Bílá kniha o mezikulturním dialogu určí, jak propagovat posílený mezikulturní dialog uvnitř evropských společností a mezi nimi navzájem, a také mezi Evropou a jejími sousedy. Kniha by také měla obsahovat poradenství o analytických a metodických nástrojích a normách. Bílá kniha je určena politickým činitelům a správním orgánům, vzdělávacím institucím a médiím, i občanským společnostem, včetně migračních a náboženských komunit, mládežnickým organizacím a sociálním partnerům.

Z rozhodnutí Výboru ministrů vzešla rozsáhlá konzultace o mezikulturním dialogu v období od ledna 2007 do června 2007. Zúčastnily se jí mimo jiné všechny příslušné koordinační výbory, členové Parlamentního shromáždění a Kongresu místních a regionálních úřadů, a další orgány Rady Evropy včetně Evropské komise proti rasismu a netoleranci (ECRI), Evropského výboru pro sociální práva, Pracovní skupiny odborníků na vysoké úrovni pro sociální soudržnost a Komise pro lidská práva. Dotazníky byly zaslány všem členským státům, členům Parlamentního shromáždění a Kongresu místních a regionálních úřadů, představitelům náboženských obcí, migračních komunit i kulturních a dalších nevládních organizací. Sekretariát Rady Evropy pořádal akce (nebo se podílel na pořádání) spolu s nevládními organizacemi migrantů, žen, mládeže, novinářů a mediálními organizacemi i s mezinárodními institucemi.

Počáteční návrhy byly předloženy vybraným zainteresovaným subjektům k podrobnému prozkoumání na setkáních pořádaných za účelem získání zpětné vazby¹ a také neformální regionální konferenci ministrů pověřených řízením kulturních záležitostí.²

Tento proces znamenal značný zájem a Rada Evropy je velmi vděčná všem, kteří tak štedře přispěli do diskuse. Konzultace odhalila přesvědčení, že je velmi vhodné, aby se Rada Evropy díky své normativní základně a svým bohatým zkušenostem ujala včasné iniciativy. A tím vznikl rozsáhlý soubor návrhů k obsahu Bílé knihy.

Další vývoj vychází z pevné základny *acquis* Rady Evropy, především evropské Úmluvy o lidských právech a dalších základních normách. Čerpá z bohatého materiálu vzniklého při konzultacích. V tomto smyslu je výsledkem demokratické úvahy, která je samotným středem mezikulturního dialogu. Aby se dokument dobře četl a vzhledem k tomu, že mnoho bodů doplnily různé organizace, nejsou myšlenky přiřazeny k jednotlivým účastníkům konzultace. Obrovský objem podkladů k procesu vzniku Bílé knihy je přístupný na internetové stránce Rady Evropy a v doplňkových publikacích. Materiál zahrnuje analýzy reakcí členských států, nevládních organizací a náboženských obcí, dotazník ke kulturnímu dialogu i monografie ke kulturnímu dialogu z různých hledisek (vzdělání, média) a vůči konkrétním zainteresovaným subjektům (mládež, migranti). Doplňkové materiály včetně souboru často kladených otázek a tiskový materiál jsou k dispozici v tištěné podobě i na internetové stránce.

1.3 Největší obavy

Jedním z opakujících se témat konzultací bylo, že staré koncepce řízení kulturní rozmanitosti již neodpovídají společnostem, kde míra rozlišnosti (spíše než její existence) dosáhla nebývalé výše a stále roste. Zvláště pak odpovědi na otázky zasláné členským státům odhalily přesvědčení, že doposud upřednostňovaná politická koncepce, předkládaná zkráceně jako „multikulturalismus“, již není adekvátní. Na druhé straně zde není přání vracet se ke staršímu důrazu na asimilaci. Vznik kompletních společností vyžadoval nový přístup a mezikulturní dialog ukázal směr.

Bylo však dosti nejasné, co by toto slovní spojení mohlo znamenat. Podkladový materiál ke konzultacím vyzýval respondenty, aby uvedli definici, a těm se do toho zcela zjevně nechtělo. Částečně proto, že mezikulturní dialog není nová kamenná destička, lehce přizpůsobitelná definici, která by platila bez odkazu na všechny konkrétní situace.

Částečně to však bylo projevem skutečné nejistoty, pokud jde o význam mezikulturního dialogu v praxi.

Respondenti i účastníci konzultací se však shodli na tom, že **obecné principy**, nadnesené Radou Evropy, **na bítejí morální kompas**. Poskytují rámec pro kulturní toleranci, a jasně vymezují její hranice, zvláště pak vůči jakékoli formě diskriminace nebo činům z netolerance. Kulturní tradice, ať už jsou tradicemi „většinovými“ nebo „menšinovými“, nemohou pošlapat zásady a normy evropské Úmluvy o lidských právech a dalších nástrojů Rady Evropy týkajících se občanských a politických, sociálních, ekonomických nebo kulturních práv. Konkrétně pak bylo zdůrazněno, že genderová rovnost je neopominutelnou základní podmínkou mezikulturního dialogu, který musí vycházet ze zkušeností jak žen, tak mužů.

¹ Štrasburk, Stockholm a Moskva (září-říjen 2007).

² Bělehrad, 8.-9. listopadu 2007

Rovnost byla opakujícím se tématem: **výzvu k soužití v rozmanité společnosti lze naplnit jedině, pokud mohou lidé žít důstojně jako sobě rovní.** Tento názor byl důrazně vyslovován vládami, nevládními organizacemi (NGOs) obecně, a stejně tak sdruženími migrantů.

Bylo zřejmé, že **žádná oblast nesmí být** z mezikulturního dialogu **vynechána**, ať už se jedná o bydliště, pracoviště, vzdělávací systém a související instituce, občanskou společnost a hlavně mládež, média, svět umění nebo politickou arénu. Každý hráč, ať už z nevládních organizací, náboženských obcí, sociálních partnerů nebo politických stran, je zapojen stejně jako každý jednotlivec. A každá úroveň správy – od místní přes regionální až po národní a mezinárodní – je zapojena do demokratického řízení kulturní rozmanitosti.

A závěrem z konzultace velmi konkrétně vyplynulo obrovské množství nashromážděných cenných praktických zkušeností. Nyní je třeba je vytržít a poté rozšířit tak, aby se překonala zdrženlivost a kladné zkušenosti se kopírovaly. Protože konzultace nám dala jedno velké poučení, a sice, že potřeba mezikulturního dialogu potrvá po mnoho nadcházejících let.

1.4 Základní termíny

Bílá kniha o mezikulturním dialogu, která obecně používá terminologii vyvinutou Radou Evropy a dalšími mezinárodními institucemi, představuje určité pojmy, které je třeba definovat. V této Bílé knize

• je *mezikulturní dialog* chápán jako otevřená a zdvořilá výměna názorů mezi jednotlivci, skupinami pocházejících z různých etnických, kulturních, náboženských a jazykových prostředí a historických podmínek na základě vzájemného pochopení a úcty (viz oddíl 3).

Probíhá na všech úrovních – v rámci společností, mezi společenstvími Evropy i širšího světa.

• *Multikulturalismus* (jako asimilismus) je chápán jako určitý politický přístup (viz oddíl 3), zatímco termíny kulturní rozmanitost a multikulturalita označují empirickou skutečnost, že rozličné kultury existují a mohou se prolínat v daném prostoru a společenském uspořádání.

• *Sociální soudržnost*, v pojetí Rady Evropy označuje schopnost společnosti zajišťovat blahobyt všem svým příslušníkům, minimalizovat rozdíly a zabránit polarizaci. Soudržná společnost je vzájemně se podporující komunita svobodných individualit uskutečňujících společné cíle demokratickými prostředky.

• *Zainteresované subjekty* jsou všechny skupiny a jednotlivci z menšinového nebo většinového prostředí, kteří hrají nějakou roli a jsou zainteresováni v mezikulturním dialogu – patří k nim především političtí činitelé ve vládách a parlamentech na všech úrovních, místní a regionální úřady, organizace občanské společnosti, migrační a náboženské komunity, kulturní a mediální organizace, novináře a sociální partneři.

• *Veřejné úřady* znamenají státní vládu a politické a správní orgány na úrovni ústředí, regionální úrovni a na místních úrovních. Termín rovněž zahrnuje městské úřady nebo jiné orgány místní správy, dále pak fyzické nebo právnické osoby dle soukromého práva, které vykonávají veřejné funkce nebo úřední moc.

• *Integrace* (sociální integrace, kompletnost) je chápána jako dvoustranný proces a jako schopnost lidí žít společně a plně respektovat důstojnost každého jednotlivce, obecné dobro, pluralismus a rozmanitost, nenásilí a solidaritu, i schopnost participovat na společenském, kulturním, ekonomickém a politickém životě. Jsou v ní obsaženy všechny aspekty sociálního rozvoje a všechny politiky. Požaduje ochranu slabých, právo lišit se, tvořit a inovovat³. 3Efektivní integrační politiky jsou potřebné pro plnohodnotné zapojení imigrantů do života

---

³ Akční program přijatý na světovém summitu pro sociální rozvoj v

hostitelské země. Imigranti by měli stejně jako kdokoli jiný dodržovat zákony a základní hodnoty evropských společností a jejich kulturního dědictví. Strategie zaměřené na integraci se musí nutně týkat všech oblastí společnosti a obsáhnout sociální, politické a kulturní aspekty. Měly by respektovat důstojnost přistěhovalců a jejich odlišnou identitu a dbát na ně při vypracovávání postupů.

- *Opatření k pozitivní akci* jako kompenzace znevýhodnění způsobeného rasovým nebo etnickým původem, pohlavím nebo jinými chráněnými charakteristickými atributy se snaží prosazovat plnou a efektivní rovnost i rovné užívání a vykonávání lidských práv.

Neexistuje žádná mezinárodně schválená právní definice pojmu *menšina*. V kontextu této Bílé knihy je tento termín chápán jako označení osob, včetně migrantů, patřících k početně menším skupinám než je ostatní populace a vyznačujících se svou identitou, zvláště pak etnicky, kulturně, nábožensky a jazykově.

2. Pojetí kulturní rozmanitosti

2.1 Pluralismus, tolerance a mezikulturní dialog

Kulturní rozmanitost není novým jevem. Evropské plátno je potřásněno usazeninami vnitrozemské migrace, překreslováním hranic a dopadem kolonialismu a mnohonárodnostních impérií. V posledních staletích nám umožnily společnosti vycházející ze zásad politického pluralismu a tolerance žít s rozmanitostí bez vytváření nepřijatelného ohrožení sociální soudržnosti.

V posledních desetiletích nabrala kulturní pestrost na síle. Evropa přitahovala přistěhovatele hledající lepší život a žadatele o azyl z celého světa. Globalizace stlačila prostor a čas měrou nemající obdoby. Revoluce v telekomunikacích a médiích, především vlivem vzniku nových komunikačních služeb jako je internet, způsobila, že národní kulturní systémy jsou stále propustnější. Vývoj dopravy a turistiky umožňuje mnohem většímu počtu lidí než kdy dříve osobní kontakt, a plodí tak stále více příležitostí pro mezikulturní dialog.

Za této situace jsou pluralismus, tolerance a snášenlivost důležitější než kdy dříve⁴. Evropský soud pro lidská práva uznal, že pluralismus je založen na „opravdovém uznání a účtě k rozmanitosti a dynamice kulturních tradic, etnických a kulturních identit, náboženského přesvědčení, uměleckých, literárních a společensko-ekonomických myšlenek a konceptů,“ a že harmonické vzájemné působení lidí a skupin s různými identitami je nezbytné pro dosažení sociální soudržnosti⁵.

Pluralismus, tolerance a snášenlivost však nemusí stačit: v řízení mezikulturního dialogu je třeba aktivního, organizovaného úsilí s co nejširší účastí. Mezikulturní dialog je hlavním nástrojem, jak dosáhnout tohoto cíle, bez něhož by bylo těžké uhájit svobodu a blahobyt každého, kdo žije na našem kontinentu.

2.2 Rovnost lidské důstojnosti

Rozmanitost nepřispívá jen ke kulturní vitalitě, ale může také posilovat sociální a ekonomickou výkonnost. Rozmanitost, tvořivost a inovace skutečně tvoří mocný kruh, zatímco nerovnosti se mohou vzájemně utužovat a způsobit konflikty ohrožující lidskou důstojnost a sociální stát.

Co je tedy oním „lepidlem“, které může dohromady tmelit lidi žijící na jednom kontinentu?

Demokratické hodnoty, na něž se Rada Evropy odvolává, jsou obecně platné; nejsou výrazně evropské. Nicméně na základě zkušenosti Evropy 20. století s nelidskou krutostí se zrodilo přesvědčení, že k základním hodnotám patří individuální lidská důstojnost. Od konce 2. světové války zavedly evropské státy mnohem komplexnější a nadnárodní ochranu lidských práv pro každého, nejen pro své státní příslušníky. Tento soubor lidských práv uznává důstojnost každé lidské bytosti, nad rámec nároků, které jednotlivcům – občanům určitého státu náleží.

V tomto souboru lidských práv je zakotvena naše obecná lidskost i jedinečnost každého z nás. Asimilace k jednotě bez rozmanitosti by znamenala vynucenou homogenizaci a ztrátu vitality, rozmanitost bez jakéhokoli překlenutí obecné lidskosti a solidarity by zase znemožnila vzájemné uznání a sociální kompletnost. Existuje-li tedy nějaká obecná identita,

---

⁴ O významu pluralismu, tolerance a snášenlivosti v demokratických společnostech, viz například *Handyside v. Spojené království*, rozsudek ze 7. prosince 1976, oddíl A č. 24, § 49.

⁵ *Gorzeliak a další v. Polsko* [GC], č. 44158/98, 17. února 2004.

kteřou si máme uvědomit, je to étos úcty k rovné důstojnosti každého jedince a pohostinnost k širšímu světu. Pro takový étos je podstatný dialog a součinnost s ostatními.

2.3 Normy a nástroje: úspěchy Rady Evropy v posledních pěti desítiletích⁶

Pevný evropský konsensus v otázce hodnot se promítá do nejrůznějších nástrojů Rady Evropy: úmluvy a dohody s účastí všech nebo některých členských států, doporučení, prohlášení a názory.

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv (z r.1950) ztělesňovala poválečné odhodlání chránit lidskou důstojnost a vytvořila Evropský soud pro lidská práva, který ve svém precedenčním právu předkládá úmluvu v pojetí současných podmínek. *Protokol č. 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod* (z r. 2000) obsahoval obecný zákaz diskriminace. V *Evropské sociální chartě* (přijaté v roce 1961 a revidované v roce 1996) se jasně uvádí, že sociální práva, která stanovila, platí pro všechny bez diskriminace. V *Deklaraci o rovnosti žen a mužů* (z r. 1988) Výboru ministrů se uvádí, že diskriminace z hlediska pohlaví v jakékoli oblasti představuje překážku pro uznávání, užívání a vykonávání lidských práv a základních svobod. V Evropské Úmluvě o právním postavení migrujících pracovníků (z r. 1997) je ustanoveno, že migrující pracovníci nesmějí být v méně výhodném postavení než státní příslušníci členských států.

Evropská kulturní úmluva (z r. 1954) potvrdila „společné kulturní dědictví“ kontinentu a s tím spojenou potřebu mezikulturního vzdělávání, zatímco *Evropská úmluva o přeshraničním televizním vysílání* (z r. 1989) zdůraznila význam vysílání pro kulturu a svobodné formování názorů. *Rámcová úmluva o hodnotě kulturního dědictví pro společnost* (z r. 2005)

uveďla, jak významné je seznámení se s tímto dědictvím pro posílení důvěry a porozumění.

Propagace a ochrana rozmanitosti v duchu tolerance byla tématem Evropské charty regionálních či menšinových jazyků (z r. 1995). Evropská rámcová úmluva o přeshraniční spolupráci mezi územními orgány (z r.1980), Úmluva o účasti cizinců na veřejném životě na místní úrovni (z r. 1992) a Evropská charta o účasti mladých lidí na místním a regionálním životě (z r.2003, revidovaná) se zabývala otázkami účasti na veřejném životě na místní úrovni, stejně jako práce Kongresu místních a regionálních úřadů, především ve své Stuttgartské deklaraci o integraci „cizinců“ (z r.2003). Úmluva Rady Evropy/Unesco o uznávání kvalifikací týkajících se vysokoškolského vzdělání v evropském regionu (z r. 1997) zakázala zohledňovat vnější faktory jako je přesvědčení, víra a postavení žadatele při uznávání kvalifikace.

Před Faroskou *Deklarací ke strategii Rady Evropy pro rozvoj mezikulturního dialogu* (z r. 2005), se sám mezikulturní dialog stal v *Deklaraci Opatija* (z r. 2003) tématem pro ministry z resortu kultury. Evropští ministři odpovědní za mládež se v Budapešti v roce 2005 shodli na tom, že prioritou je vzdělávání v oblasti lidských práv, globální solidarity, transformace konfliktů a mezináboženské spolupráce.

Mezitím přispívalo Parlamentní shromáždění od 80-tých let řadou doporučení, rezolucí, jednání a debat o aspektech mezikulturního a mezináboženského dialogu⁷. Akční plán přijatý na třetím summitu hlav států a vlád zahájil rozvoj strategií řízení a propagaci kulturní rozmanitosti při zajištění soudržnosti společností a posílil mezikulturní dialog včetně jeho náboženského aspektu.

Rada Evropy také vystupuje jako mezivládní organizace a má vliv v širším světě prostřednictvím monitorovacích mechanismů, akčních programů, politické obhajoby a spolupráce s mezinárodními partnery. *Důležitým nástrojem je Evropská komise proti rasismu a netoleranci* (ECRI), která sleduje rasismus a všechny formy netolerance a diskriminace

⁶ Viz příloha – tabulka o stavu ratifikace klíčových smluvených instrumentů

⁷ Odkazy na vybraná doporučení Parlamentního shromáždění lze nalézt v Příloze.

v členských státech, vypracovává doporučení obecné politiky s občanskou společností za účelem zvýšení informovanosti. ECRI je v pravidelném styku se sekretariátem výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace (CERD), Úřadem pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR) při OSCE a Agenturou základních práv (FRA) Evropské unie. Obecněji hraje cennou roli Komisař pro lidská práva Evropské rady v prosazování vzdělávání v oblasti úcty k lidským právům.

Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva („Benátská komise“), poradní orgán Rady Evropy k ústavním záležitostem hrála vedoucí úlohu při schvalování ústav, které odpovídají normám evropského ústavního dědictví, a často se vyjadřuje k otázkám práv menšin. „Severo-jihní střed“ se stal významným místem dialogu mezi kulturami a mostem mezi Evropou a jejími sousedními regiony.

2.4 Rizika nevedení dialogu

Rizika nevedení dialogu je nutné komplexně vyhodnotit. Nezapojit se do dialogu znamená jednoduše dospět ke stereotypnímu vnímání druhých, budovat klima vzájemného podezřívání, napětí a úzkosti, z menšin dělat obětní beránky a celkově pěstovat netoleranci a diskriminaci. Přerušení dialogu uvnitř společností a mezi nimi může vyústit v některých případech až v mimořádné události a vykořisťování z jedné strany až k extremismu či dokonce terorismu. Mezikulturní dialog, včetně jeho mezinárodní platformy, je mezi sousedy nezbytný. Zavřít dveře před odlišným prostředím může znamenat jen iluzorní bezpečí. Stažení se do zdánlivě bezpečného pohodlí exkluzivní komunity může vést k zatuchlé konformitě. Absence dialogu ochuzuje každého o prospěch z nových kulturních možností, nezbytných pro osobní a sociální vývoj v globalizovaném světě. Segregované a vzájemně oddělené komunity vytvářejí prostředí, které je často nepřátelské k individuální autonomii a k nenarušovanému výkonu lidských práv a základních svobod.

Nepřítomnost dialogu nebere v úvahu poučení plynoucí z evropského kulturního a politického dědictví. Evropská historie byla vždy pokojná a produktivní, převládalo-li odhodlání mluvit se sousedem a spolupracovat i přes dělicí čáry. Až příliš často docházelo ke katastrofám lidstva, jakmile nastal nedostatek otevřenosti vůči druhým. Je dině dialog umožní lidem žít v jednotě a rozmanitosti.

3. Konceptuální rámec

3.1 Myšlenka mezikulturního dialogu

Za účelem této Bílé knihy je mezikulturní dialog chápán jako proces, který tvoří otevřená a zdvořilá výměna názorů mezi jednotlivci a skupinami s rozdílným etnickým, kulturním, náboženským a jazykovým původem a dědictvím na základě vzájemného pochopení a úcty. Vyžaduje to svobodu a schopnost sebevyjádření i ochotu a schopnost naslouchat názorům druhých. Mezikulturní dialog přispívá k politické, společenské, kulturní a ekonomické integraci a soudržnosti kulturně rozmanitých společností. Pěstuje rovnost, lidskou důstojnost a smysl pro společnou věc. Jeho cílem je rozvíjet hlubší porozumění pro odlišné světové názory a zvyklosti, zvyšovat spolupráci a účast (nebo svobodu volby), umožňovat osobní růst a přeměnu, a šířit toleranci a úctu k druhým.

Mezikulturní dialog může v rámci prvořadého cíle posloužit několika účelům, jímž je prosazování komplexního dodržování lidských práv, demokracie a právního státu. Je to základní rys kompletních společností, které nikoho neodsouvají do pozadí nebo nepovažují za outsidera. Jedná se o významný nástroj smíru a souladu: prostřednictvím kritického a konstruktivního zapojení přes dělicí linie kulturních pochybení, řeší reálnou problematiku sociální fragmentace a nejistot, a přitom prosazuje integraci a sociální soudržnost. Svobodná volba, svoboda projevu, rovnost, tolerance a vzájemná úcta patří v tomto kontextu mezi hlavní zásady. Úspěšný mezikulturní dialog vyžaduje řadu postupů zakotvených v demokratické kultuře, včetně nepředpojatosti, ochoty zapojit se do dialogu a umožnit ostatním vyjádřit své stanovisko, schopnost řešit konflikty pokojnou cestou a připustit opodstatněné argumenty druhých. Přispívá k posílení demokratické stability a k boji proti předsudkům a zažitým představám ve veřejném životě a politické rozpravě, a umožňuje budování koalice napříč rozmanitými kulturními a náboženskými komunitami, a může tudíž napomoci ke snížení eskalace konfliktů, včetně post-konfliktních situací a v případě „zmrzlých konfliktů“.

Nejde zde o jednoduchá řešení. Mezikulturní dialog není lékem na všechno zlo a odpovědí na všechny otázky, a je třeba připustit, že jeho dosah má své hranice. Často se právem poukazuje na to, že dialog s těmi, kteří jej odmítají, není možný, i když to neznamená, že otevřená a demokratická společnost povinnosti neustále nabízí příležitost k dialogu. Na druhé straně dialog s těmi, kteří jsou ochotni se ho zúčastnit, ale nesdílejí nebo zcela nesdílejí „naše“ hodnoty, může být zahájením delšího procesu vzájemného působení, na jehož konci může být dosaženo dohody o významu a praktické realizaci lidskoprávních hodnot, demokracie a právního státu.

3.2 Budování identity v multikulturním prostředí

Lidská důstojnost jednotlivce stojí u zrodu společnosti. Jednotlivec jako takový však není homogenním společenským aktérem. Naše identita, jak je definována, neznamená, že jsme jako ostatní, ale že jsme každý jedinečný. Identita je složitá a v tomto kontextu citlivá kombinace prvků.

Nejpodstatnější je svoboda zvolit si vlastní kulturu, to je centrální aspekt problematiky lidských práv. Současně nebo v různých stádiích svého života může každý přijmout příslušnost k jiné kultuře. Přesto, že každý jedinec je do určité míry produktem svého dědictví a sociálního prostředí, v současných moderních demokratických systémech může každý obohatit svou identitu o jinou kulturní příslušnost. Nikdo by neměl být omezován proti své vůli v rámci konkrétní skupiny, komunity, myšlenkového systému nebo světového

názoru a měl by mít možnost si svobodně vybrat mezi starým a novým přesvědčením, pokud je v souladu s obecnými hodnotami lidských práv, demokracie a právního státu. Vzájemná otevřenost a sdílení jsou dvěma neoddělitelnými aspekty vícenásobné kulturní příslušnosti. Oba jsou pravidly soužití platnými pro jednotlivce i skupiny, které mohou svobodně provozovat své kulturní zvyky a jsou přitom vázáni pouze ohledy k druhým. Mezikulturní dialog je tudíž důležitý při řízení vícenásobné kulturní příslušnosti v multikulturním prostředí. Je to mechanismus pro trvalé dosažení rovnováhy nové identity, reagující na nové příležitosti a zkušenosti a přidávající k identitě nové vrstvy, aniž by se člověk musel vzdát vlastních kořenů. Mezikulturní dialog nám pomáhá vyhnout se úskalím politik zabývajících se identitou a zachovat si otevřenost vůči i výzvám moderních společností.

3.3 Předchozí koncepce kulturní rozmanitosti

Na vrcholu Evropy coby národně-státního celku přibližně od roku 1870 do roku 1945 převládalo přesvědčení, že ti, kdo žijí na území určitého státu, se mají přizpůsobit jeho základní morálce, do níž se pak společensky zařadí i následující generace – mimo jiného prostřednictvím národních, někdy nacionalistických rituálů.

V posledních staletích však Evropa znamenala pozitivnější zkušenosti, například určitá historická období ve střední a východní Evropě, která nám pomáhají pochopit, jak mohou různé kultury a náboženství pokojně spolu žít ve vzájemné toleranci a úctě.

V západní části poválečně rozdělené Evropy přinesla zkušenost s imigrací novou koncepci společenského pořádku, známou jako multikulturalismus. Ten byl zastáncem politického uznání toho, co bylo považováno za odlišný étos menšinových komunit, rovnocenně k „hostitelské“ většině. Byť to byl zdánlivě radikální odklon od asimilacionismu, v podstatě zastával multikulturalismus často stejně schematické pojetí společnosti založené na protikladech mezi menšinou a většinou, a lišil se pouze tím, že obhajoval rozdíl mezi menšinou a většinou a nikoli její asimilaci.

Deklarace Opatija (z.r. 2003) odmítla toto paradigma. Při definování kulturní rozmanitosti argumentovala tím, že „tuto zásadu nelze uplatňovat výhradně podle „většiny“ nebo „menšiny“, protože tento vzorec odlišuje kultury a komunity, „škatulkuje“ je a stigmatizuje do statické polohy do té míry, že společenské chování a kulturní stereotypy jsou vnímány na základě příslušného postavení skupin. Identity, které se částečně překrývají si neprotičejí: jsou zdrojem síly a směřují k možnosti hledat společné východisko.

I když za multikulturalismem stojí dobré úmysly, mnozí se dnes domnívají, že přispěl ke společenské segregaci a vzájemnému nepochopení, i oslabení práv jednotlivců, zvláště pak žen uvnitř menšinových komunit, protože se považovaly pouze za kolektivní činitele. Kulturní rozmanitost současných společností musí být stvrzena empirickou skutečností. Nicméně opakujícím se tématem konzultací bylo, že multikulturalismus je politika, se kterou již respondenti nejsou smířeni.

Žádný z těchto modelů, asimilace ani multikulturalismus, se v žádném státě neuplatňuje zcela a bez výjimky. Jejich prvky se mísí s aspekty vznikajícího mezikulturního paradigmatu, které má v sobě to nejlepší z obojího. Z asimilace si bere důraz na jedince; z multikulturalismu si bere uznání kulturní rozmanitosti. K tomu přidává nový prvek, zásadní pro integraci a sociální soudržnost, dialog na základě rovné důstojnosti a společných hodnot.

3.4 Podmínky mezikulturního dialogu

3.4.1 Lidská práva, demokracie a právní stát

Univerzální hodnoty uznávané Radou Evropy jsou podmínkou pro mezikulturní dialog. Žádný dialog nemůže probíhat, chybí-li úcta k rovné důstojnosti všech lidských bytostí, lidská práva, právní stát a demokratické principy. Tyto hodnoty a zvláště pak respekt ke svobodě projevu a dalším základním svobodám zaručují nedominantní postavení i to, že dialog je veden silou argumentu a nikoli argumentem síly.

Protože zápas o lidská práva bude asi dále postupovat, je při řešení mezikulturních otázek nutná správná rovnováha. Precedenční právo Evropského soudu pro lidská práva a postupy monitorovacích orgánů jako je ECRI nebo Poradní výbor Rámcové úmluvy na ochranu národních menšin ukazují, jak je možné této rovnováhy dosáhnout v praxi.

Etnická, kulturní, náboženská nebo jazyková příslušnost nebo tradice nemohou být uplatňovány tak, aby bránily jednotlivcům v uplatňování jejich lidských práv nebo v odpovědném zapojení se ve společnosti.

Tento princip platí zvláště v případě práva netrpět následkem diskriminace z hlediska pohlaví nebo jiné diskriminace, práv a zájmů dětí a mládeže a svobody praktikovat nebo neprojektovat určité náboženství nebo vyznání. Porušování lidských práv, jako je například vynucení sňatku, „zločin proti cti“ nebo pohlavní zmrzačení⁸ nelze nikdy omluvit, ať už je kulturní kontext jakýkoli. Stejně tak pravidla vlády, ať už skutečné nebo smyšlené, „nařazené kultury“ nelze použít jako omluvy pro diskriminaci, ústní projevy nenávisti ani jiné formy diskriminace v oblasti náboženství, rasy, etnického původu nebo jiné identity.

Demokracie je základem našeho politického systému a občan má také hodnotu jako politický činitel a nejen jako společenská bytost, jako ten, kdo přispívá k blahobytu národa i ten, kdo z něj těží. Demokracie vzkvétá, protože pomáhá jednotlivcům ztotožnit se se společností, jejíž jsou součástí, a protože umožňuje zákonné rozhodování a výkon moci.

Růst Rady Evropy v posledních dvou desetiletích výrazně svědčí o síle demokracie. Kritický a konstruktivní dialog, sám o sobě hluboce demokratický standard, musí potvrdit další demokratické zásady jako je pluralismus, kompletnost a rovnost. Je důležité, aby dialog ztělesňoval ducha demokratické kultury a její základní prvky: vzájemnou úctu mezi účastníky a ochotu každého hledat a přijímat společná stanoviska.

Základními požadavky právního státu jsou v demokratických společnostech nezbytné prvky rámce, v němž může mezikulturní dialog vzkvétat. Zajišťují jasné oddělení pravomocí, právní jistotu a rovnost všech před zákonem. Zabraňují veřejným úřadům dělat svévolná a diskriminační rozhodnutí, a zajišťují, aby se jedinci, jejichž práva jsou porušována, dovolali nápravy u soudu.

3.4.2 Rovná důstojnost a vzájemný respekt

Mezikulturní dialog v sobě nese zpětnou dispozici, ve které může člověk nahlédnout sám sebe z pozice druhých. Podle základních hodnot Rady Evropy to vyžaduje demokratické uspořádání charakterizované úctou k jedinci jako k lidské bytosti, vzájemné uznání (kdy všichni uznávají hodnotu rovnosti), a nestranné zacházení (kdy se všechny vznikající nároky řídí pravidly uznávanými všemi).

⁸ O ženském pohlavním mrzačení, viz *Collins a Akaziebie v. Švédsko*, n°23944.05, rozhodnutí z 8. března 2007.

V tom se mezikulturní koncepce ještě výrazněji liší od předchozích modelů. Na rozdíl od asimilace uznává, že veřejné úřady musí být nestranné a nikoli se jen řídit většinovým étosem, má-li se zabránit napětí komunalismu. Na rozdíl od multikulturalismu však hájí společné jádro, které nenechává prostor pro morální relativismus. Na rozdíl od obou uznává klíčovou roli pro přidružovací sféru občanské společnosti, kde na základě vzájemného uznání může mezikulturní dialog řešit problémy každodenního života způsobem, kterým je vlády řešit nemohou. Rovnost a vzájemný respekt jsou důležitými stavebními bloky mezikulturního dialogu a jsou nepostradatelné pro odstranění bariér při jeho realizaci. Tam, kde chybí pokrok směrem k rovnosti, se může projevit sociální napětí v kulturní aréně, i když kořeny příčin jsou jinde, a kulturní identity samotné mohou být použity ke stigmatizaci.

3.4.3 Genderová rovnost

Rovnost mezi ženami a muži je klíčovou otázkou v měnících se společnostech, jak zdůraznila 5. evropská ministerská konference o rovnosti mezi ženami a muži (z r. 2003). To je základní prvek demokracie. Genderová rovnost je nedílnou součástí lidských práv a diskriminace založená na sexu narušuje lidská práva a svobody. Dodržování lidských práv žen je zásadní výchozí podmínka pro jakoukoli diskusi o kulturní rozmanitosti.

Boj proti genderové nerovnosti by se však neměl uchýlit k rafinovanému používání stereotypů. Je důležité zdůraznit nelegitimitu kódovaných rovnic mezi „menšinovými komunitami“ a „genderovou nerovností“, jako by všechno v „hostitelské“ komunitě bylo dokonalé a jako by všechno, co se vztahuje k menšinám a vyznavačům určitých náboženství bylo problematické. Společné genderové zkušenosti mohou překlenout komunální rozdíly, protože žádná komunita nemá monopol na genderovou rovnost nebo nerovnost.

Genderová rovnost vnáší do mezikulturního dialogu pozitivní rozměr. Díky složitosti individuální identity je možná solidarita, která je z hlediska stereotypního komunalismu nepředstavitelná. Samotný fakt, že genderová nerovnost je průřezová otázka znamená, že mezikulturní projekty týkající se žen z „menšinového“ a „hostitelského“ prostředí mohou vznikat na základě společných zkušeností.

V Upravené strategii sociální soudržnosti Rady Evropy se jasně uvádí, že rovnost mezi ženami a muži je základní a velmi závažný závazek. V aréně sociální soudržnosti prosazuje „genderovou středoproudou perspektivu“, která by měla současně postupovat také mezikulturní dialog.

3.4.4 Bojs bariérami bránícími mezikulturnímu dialogu

Existuje mnoho bariér týkajících se mezikulturního dialogu. Některé z nich jsou důsledkem komunikace v několika jazycích. Jiné však souvisejí s mocí a politikou: diskriminace, chudoba a vykořisťování, zkušenosti, které často těžce dopadají na osoby patřící ke znevýhodněným nebo opomíjeným skupinám, jsou strukturální překážky dialogu.

V mnoha evropských společnostech se také najdou skupiny nebo politické organizace kázející nenávisť „druhých“, „cizinců“ nebo určitých náboženství. Rasismus, xenofobie, netolerance a jiné formy diskriminace odmítají samotnou myšlenku dialogu a zaujímají k němu opovrhlivé stanovisko.

3.5 Náboženská dimenze

Část bohatého kulturního dědictví Evropy představuje soubor náboženských i světských pojetí smyslu života. Křesťanství, židovství i islám s jejich vnitřním souborem výkladů hluboce ovlivňovaly náš kontinent. Přitom konflikty, kde byla víra komunálním ukazatelem, byly typické pro evropskou dávnou i nedávnou historii.

Svoboda myšlení, svědomí a náboženství je jedním ze základů demokratické společnosti a chrání ji čl. 9 evropské Úmluvy o lidských právech. Tato svoboda je jedním ze základních prvků týkajících se identity věřících a jejich pojetí života, stejně jako ateistů, agnostiků, skeptiků i nevyhraněných. I když je tato svoboda zaručena, čl. 9 ustanovuje za daných podmínek možnost omezení projevu této svobody. Otázkou náboženských symbolů ve veřejné sféře, zvláště pak v oblasti vzdělávání, se zabýval Evropský soud pro lidská práva⁹. Vzhledem k relativnímu nedostatku konsensu v náboženských otázkách například členskými státy se soud přiklání k udělení značného, byť neomezeného, „prostoru pro hodnocení“ (tj. vlastního úsudku) v této oblasti.

Program Rady Evropy se do značné míry překrývá se zájmy náboženských komunit, jako jsou lidská práva, demokratické občanství, propagace hodnot, míru, dialogu, vzdělání a solidarity. Během konzultace panoval konsensus, že je povinností samotných náboženských obcí přispívat pomocí mezináboženského dialogu k většímu porozumění mezi různými kulturami. Významnou roli náboženských obcí, co se týká dialogu, hraje úsilí, které je v této oblasti třeba vyvinout mezi náboženskými obcemi a úřady veřejné správy. Rada Evropy již v tomto ohledu vyvíjí různou iniciativu prostřednictvím Parlamentního shromáždění a seminářů komisaře pro lidská práva, který od roku 2000 svolává zástupce náboženských obcí s cílem zapojit je do lidskoprávního programu Rady Evropy. Náboženská praxe je součástí současného života člověka a neměla by proto zůstat mimo sféru zájmu úřadů veřejné správy, i když stát si musí zachovat svou roli jako neutrální a nestranný organizátor provozování různých náboženství, víry a vyznání¹⁰.

„Deklarace Fóra na Volze“ (v r. 2006)¹¹ apelovala na Radu Evropy, aby zahájila „otevřený, transparentní a náboženský dialog“ s náboženskými organizacemi, a přitom potvrdila, že musí být podložen obecnými hodnotami a principy. Mohlo by to obnovit přístup kulatého stolu, který jednotlivé státy vnesly do dialogu s náboženskými obcemi. Deklarace ze San Marina (v r. 2007)¹² o náboženském rozměru mezikulturního dialogu potvrdila, že náboženství by mohla pozdvihnout a posílit dialog. Tento kontext označila za společné úsilí na ochranu individuální lidské důstojnosti prostřednictvím prosazování lidských práv, včetně rovnosti mezi ženami a muži, na posílení sociální soudržnosti a na pěstování vzájemného porozumění a úcty. V Deklaraci ze San Marina přivítali účastníci z řad představitelů náboženských organizací i občanské společnosti zájem Evropské Rady v této oblasti; vzali na vědomí, že Rada Evropy zůstane neutrální v postoji k různým náboženstvím a bude bránit svobodu myšlení, svědomí a náboženství, práva a povinnosti všech občanů a státní a náboženskou svrchovanost. Konstatovali, že obdobná fóra jsou potřebná k posouzení dopadu náboženské praxe na další sféry veřejné politiky, jako je zdravotnictví a školství, bez diskriminace a s patřičným respektem k lidským právům nevěřících. Ti, co zastávají ateistický světový názor, mají

⁹ Viz například *Kurtulmuş v. Turkey*, Č. 65500/01, rozhodnutí z 24. ledna 2006; *Leyla Şahin v. Turecko*, rozsudek z 10. listopadu 2005 (Grand Chamber); *Dahlab v. Švýcarsko*, rozhodnutí z 15. února 2001.

¹⁰ Viz například *Leyla Şahin v. Turecko [GC]*, No. 44774/98, rozsudek z 10. listopadu 2005, §107.

¹¹ Závěrečný dokument z mezinárodní konference „Dialog kultur a spolupráce mezi náboženskými vyznáními“ (Fórum na Volze), Nižnyj Novgorod/Ruská federace, 7.-9. září 2006 (k dispozici na www.coe.int/dialogue).

¹² Závěrečná deklarace evropské konference o „Náboženské dimenzi mezikulturního dialogu“, San Marino, 23.-24. dubna 2007 (k dispozici na www.coe.int/dialogue).

rovnocenné právo přispívat spolu s náboženskými představiteli k diskusím na téma morální základy společnosti a zapojit se do fór k mezikulturnímu dialogu.

8. dubna 2008 pořádala Rada Evropy na experimentální bázi výměnu názorů na náboženskou dimenzi mezikulturního dialogu na téma „Výuka faktických údajů o náboženství a přesvědčení Nástroj k získávání vědomostí o náboženství a víře prostřednictvím vzdělávání; příspěvek k výchově k demokratickému občanství, lidským právům a mezikulturnímu dialogu.“ „Výměny“ se zúčastnili členské a pozorovatelské státy Rady Evropy i její institucionální partneři, Evropská komise, představitelé náboženství tradičně se vyskytujících v Evropě i jiného vyznání, zástupci INGO/NGO, odborníci a zástupci médií. Neotřelá a experimentální akce, jejíž cílem bylo prosazovat a posilovat základní hodnoty Rady Evropy, úcty k lidským právům, propagaci demokracie a právního státu, tak přispěla k pěstování vzájemné úcty a informovanosti, tolerance a porozumění uvnitř evropské společnosti. Toto praktické cvičení sdružilo v rámci jednoho účelu náboženské představitelky a další aktéry občanské společnosti, včetně zástupců jiného vyznání, a zapojilo je do otevřeného, transparentního dialogu na téma, které pramení z těchto hodnot. Jeho smyslem nebylo vést teologické rozpravy, ani sloužit jako rámec pro mezikonfesionální dialog.

Kromě dialogu mezi úřady veřejné správy a náboženskými obcemi, který by měl být podporován, je zde také dialog mezi náboženskými obcemi samotnými (mezináboženský dialog). Rada Evropy často uznala mezináboženský dialog, který nespadá přímo do její působnosti, jako součást mezikulturního dialogu a podpořila náboženské obce, aby se aktivně zúčastnily propagace lidských práv, demokracie a právního státu v multikulturní Evropě. Mezináboženský dialog může také přispět k silnějšímu konsensu uvnitř společnosti, co se týče řešení sociálních problémů. Navíc vidí Rada Evropy potřebu dialogu v rámci náboženských obcí a filozofických přesvědčení (mezináboženský dialog a mezinázorový dialog), v neposlední řadě proto, aby mohly úřady veřejné správy komunikovat s pověřenými představiteli náboženství a vyznání, kteří usilují o uznání v rámci státního právního řádu.

4. Pět politických koncepcí prosazování mezikulturního dialogu

Existuje pět různých avšak navzájem spolu souvisejících prvků k prosazování mezikulturního dialogu, které se týkají celé řady zainteresovaných subjektů. Rozhodující je demokratická správa kulturní rozmanitosti. Vyžaduje účast a demokratické občanství. Nutné je získání odbornosti v mezikulturní sféře. Dialog potřebuje otevřený prostor. A konečně dialog musí přejít do mezinárodního rozsahu. V těchto pěti aspektech se prověřují a testují různé iniciativy¹³.

4.1 Demokratická správa kulturní rozmanitosti

4.1.1 Politická kultura vážící si rozmanitosti

Základními kameny politické kultury vážící si rozmanitosti jsou společné hodnoty demokracie, lidská práva a základní svobody, právní stát, pluralismus, tolerance, nediskriminace a vzájemný respekt.

Kultura rozmanitosti se může vyvíjet pouze, pokud je v demokratickém zřízení většinová vláda v souladu s právy osob patřícím k menšinám. Prosazení vůle většiny nad menšinou bez zajištění ochrany práv pro všechny se neslučuje s principy společného evropského konstitucionálního dědictví. Evropská společnost, která usiluje o spojení jedinečnosti a rozmanitosti nemůže být společností, kde „vítěz bere vše“, ale musí politickou arénu prochnout hodnotami rovnosti a vzájemné úcty. Demokracie neznamena jen to, že názory většiny musí převažovat: je třeba dosáhnout rovnováhy, která zajistí spravedlivé a správné jednání s osobami patřícími k menšinám a zabráni jakémukoli zneužívání dominantní pozice¹⁴.

Vybudování politické kultury podporující kulturní pluralismus je náročným úkolem. Znamená to vzdělávací systém, který plodí schopnost kritického myšlení a inovativního přístupu, i prostoru, ve kterém mají lidé možnost zapojení a sebevyjádření. Úředníci v oblasti vymáhání práva, politici, učitelé a další odborné kruhy, stejně jako vedoucí činitelé občanské společnosti by měli být poučeni, jak pracovat v kulturně rozmanitých komunitách. Kultura musí být dynamická a založená na experimentu. Média jsou vyzývána, aby šířila objektivní informace a neotřelé myšlenky a aby čelila stereotypům.

Musí tu být řada různorodých iniciativ a cílevědomé zainteresované subjekty, mezi nimi především silná občanská společnost.

4.1.2 Lidská práva a základní svobody

Lidská práva udávají základní rámec pro praxi mezikulturního dialogu. K nejpodstatnějším ujednáním evropské Úmluvy o lidských právech patří právo na svobodu myšlení a projevu, na svobodu náboženského vyznání, na svobodné shromažďování a sdružování, na soukromí a rodinný život. Práva v Úmluvě nesmí být narušena diskriminací v žádné její podobě. Navíc

¹³ Sbírka příkladů správné praxe během konzultací bude publikována na internetu na adrese www.coe.int/dialogue

¹⁴ Viz *Leyla Şahin v. Turecko [GC]*, Č. 44774/98, rozsudek z 10. listopadu 2005, § 108. Viz také článek 6 Rámcové úmluvy o ochraně menšin, která zavazuje smluvní strany k „posilování ducha tolerance a mezikulturního dialogu a přijímá účinná opatření k prosazování vzájemné úcty a porozumění a spolupráce mezi všemi lidmi žijícími na jejich území, bez ohledu na jejich etnickou, kulturní, jazykovou nebo náboženskou příslušnost, hlavně v oblasti vzdělávání, kultury a médií.“

Protokol 12 Úmluvy ustanovuje obecný zákaz diskriminace. K souboru práv také náleží, kromě občanských a politických práv, sociálně-ekonomická práva vycházejících z Evropské sociální charty zabývající se řadou otázek, které mohou mít výrazný dopad na osoby patřící ke znevýhodněným skupinám (přístup k zaměstnání, ke vzdělání, sociální ochraně, zdraví a bydlení)¹⁵, a kulturní práva zakotvená v mnoha chartách a úmluvách, jako je například Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (r. 1966).

Svoboda projevu zaručená článkem 10, odst. 1 evropské Úmluvy o lidských právech je bezpodmínečně nutnou podmínkou zapojení do mezikulturního dialogu. Uplatnění této svobody, která je spojena s povinnostmi a odpovědností, může být omezen za určitých konkrétních podmínek vymezených v čl. 10, odst. 2 evropské Úmluvy o lidských právech. „Ústními projevy nenávisti“ se v posledních letech stále častěji zabývá Evropský soud pro lidská práva, a podle své jurisprudence stanovil Soud hranice, případ od případu, mimo něž právo svobodného projevu neplatí.

Některé projevy jsou tak bezdůvodně urážlivé, nactiutřačné a nepřístojné, že ohrožují kulturu tolerance samotné – dokonce mohou nepřiměřeně hanobit členy menšinových komunit, nebo je vystavovat zastrašování a výhrůžkám. Podněcování nenávisti založené na netoleranci se neslučuje s dodržováním lidských práv a svobod zaručených Úmluvou a jurisprudencí Soudu.

Evropský soud pro lidská práva však nasadil laťku vysoko, pokud jde o omezování svobodného projevu, a naznačil, že je třeba chránit i projevy, které „urážejí, šokují nebo znepokojují“¹⁶. To znamená např. určité svolení ke kritice jiného náboženství (jako soustavy myšlenek, které mohou přijmout). Soud bere v úvahu dopad a kontext učiněných projevů, především to, jestli přispívají k pluralitně zaměřené diskusi o věcech obecného zájmu.

Co se týká médií, je základním principem obrana svobody projevu, i když platí speciální povinnosti a odpovědnost novinářů, kteří musí být svobodní ve vyjadřování svých názorů, včetně hodnotových soudů, na záležitosti veřejného zájmu, ale kteří jsou také odpovědní za shromažďování a šíření objektivních informací.

V tomto ohledu je potřeba pěstovat uvědomělost pracovníků médií, pokud jde o potřebu mezikulturního dialogu a spolupráce překračující etnické, kulturní, náboženské a jazykové hranice s cílem šířit kulturu tolerance a vzájemného pochopení při plnění jejich úlohy informovat veřejnost.

4.1.3 Od rovnosti příležitostí k rovnocennému užívání práv

„Evropský sociální model“, uvedený v Upravené strategii sociální soudržnosti, směřuje k zabezpečení hluboké rovnosti životních příležitostí. Ti, kteří nejvíce potřebují, aby jejich práva byla chráněna, mají často nejméně prostředků se jich dožadovat. Zákonná ochrana práv musí být provázena důraznými opatřeními sociální politiky, aby měl v praxi každý zajištěn přístup ke svým právům. Proto například zdůrazňuje Evropská sociální charta a evropská Úmluva o právním postavení migrujících pracovníků, že ze strany států je zaručen migrujícím pracovníkům a jejich rodinám, kteří legálně pobývají na jejich území, nárok na zacházení ne

¹⁵ Evropský výbor pro sociální práva, jehož úkolem je zkoumat národní zprávy a rozhodovat o tom, zda jsou situace v příslušných zemích v souladu s Evropskou sociální chartou, opakovaně žádal, aby byla zvláštní pozornost věnována zahraničním pracovníkům, přistěhovalcům a národním menšinám. Viz Evropská sociální charta. Evropský výbor pro sociální práva: Závěry XVIII-1, s vazek 1. Štrasburk 2006, str. 59, 102, 212, 261, 293.

¹⁶ *Handyside v. Spojené království*, rozsudek ze 7. prosince 1976, série A č. 24, § 49.

méně příznivé, než mají jejich státní příslušníci v celé řadě sociálních a ekonomických souvislostí.

Kromě principu nediskriminace jsou státy podporovány, aby přijaly opatření a aktivně napravovaly nerovnoprávnost pramenící z diskriminace, kterou zažili příslušníci znevýhodněných skupin. Ve veřejné sféře musí státní úřady přísně hájit zákaz diskriminace, výraz neutralnosti v kulturních a náboženských záležitostech. Ani tak není formální rovnost vždy dostačující a v některých případech je nutné prosazovat účinnou rovnost pomocí přijetí zvláštních opatření, která jsou v souladu s principem ne-diskriminace. Za určitých okolností může absence odlišujícího přístupu k nápravě nerovnosti bez rozumného a objektivního zdůvodnění vyústit v diskriminaci¹⁷.

Může být nezbytné přijmout, v určitých mezích, praktická opatření a přizpůsobit se rozmanitosti¹⁸. Taková opatření k přizpůsobení by neměla narušit práva druhých nebo vyústit v nepřiměřené organizační potíže nebo nadměrné náklady.

4.2 Demokratické občanství a účast

Občanství v nejširším smyslu je právo a vlastně povinnost podílet se na kulturním, společenském a ekonomickém životě a na veřejných věcech¹⁹ společenství spolu s ostatními. to je klíčem k mezikulturnímu dialogu, protože nás vede k tomu, abychom mysleli na druhé nikoli vžitým způsobem, jako na „ty druhé“, ale jako na spoluobčany a sobě rovné. Umožnění přístupu k občanství je úkolem vzdělávacím a stejně tak regulatorním a právním. Občanství podporuje občanskou účast a tak přispívá k přidané hodnotě, kterou přinášejí nově příchozí, což zpětně upevňuje sociální soudržnost.

Aktivní zapojení všech občanů do života místní komunity přispívá k její prosperitě a podporuje integraci. Právo cizinců legálně pobývajících v městské části nebo v regionu aktivně se účastnit místních a regionálních voleb je nástrojem k posílení účasti.

Evropská úmluva o státním občanství (r. 1997) zavazuje signatářské země zajistit naturalizaci osob zákonně a obvykle pobývajících na jejich území s tím, že než mohou podat žádost o státní občanství, může uplynout maximálně deset let. Zároveň nemusí být zrušeno jejich občanství v zemi původu. Právo dětí cizinců získat občanství země, kde se narodily a bydlí, může podporovat další integraci.

Výbor ministrů vyjádřil svou obavu ze zvyšující se hladiny politické a občanské neangažovanosti a nedostatku důvěry v demokratické instituce, a ze vzrůstající hrozby rasismu a xenofobie. Trendy v Evropě jsou však různé. Vysoká hladina sociální důvěry a zapojení do organizací občanské společnosti, projevující se v některých členských státech, souvisí se systémem demokratické správy s nestrannou veřejnou správou podepřenou právním státem, který podporuje účast. Pomocí zvýšení sociální důvěry a účasti jinak opomíjených příslušníků menšinových komunit může mezikulturní dialog zvýšit význam demokracie pro občana.

¹⁷ *D.H. a další v. Česká republika*, rozsudek ze 13. listopadu 2007 (Grand Chamber):

‘Soud také připustil, že obecná politika nebo opatření, které má nepřiměřeně škodlivé následky na konkrétní skupinu může být považováno za diskriminační nehledě na to, že není přímo zaměřeno na tuto skupinu..... až je diskriminace potenciálně protikladná k Úmluvě může vzejít z faktické situace‘ (§ 175)

¹⁸ Viz Rámcová Úmluva o ochraně národnostních menšin (r. 1995), čl. 4, odst. 2 a 3, a další odstavce ve výkladové zprávě. *D.H. a další v. Česká republika*, rozsudek ze 13. listopadu 2007 (Grand Chamber). *Evropský výbor pro sociální práva argumentoval tak, že „lidská odlišnost v demokratické společnosti by neměla být nahlížena jen pozitivně, ale reakce na ní by měla být uvážena tak, aby byla zajištěna skutečná a účinná rovnost.“* (*Autism France v. France*, Žaloba č. 13/2002, rozhodnutí o zásadách ze 4. listopadu 2003, § 52)

¹⁹ Viz Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (z r.1995), čl. 15 29

Roli klíčové významu hrají v tomto ohledu místní a regionální úřady. Úmluva Rady Evropy o účasti cizinců na veřejném životě na místní úrovni žádá, aby taková účast byla posílena. Je třeba se pečlivě vyhnout pokušení naslouchat pouze mužským minoritním lídrům první generace coby příhodným mluvčím. Důležité je rozpoznat rozmanitost a sociální vztahy v rámci menšinové komunity a zapojit především mladé lidi.

4.3 Jak se učit mezikulturní odbornost a jak ji vyučovat

Znalosti nezbytné pro mezikulturní dialog se nedají získat automaticky: je nutné se je naučit, procvičit a udržovat během života. Veřejné úřady, odborníci ve školství, organizace občanské společnosti, náboženské obce, média a všichni ostatní poskytovatelé vzdělání, pracující ve všech institucionálních oborech a na všech úrovních, mohou hrát zásadní roli při realizaci cílů a klíčových hodnot stanovených Radou Evropy a při dalším rozvoji mezikulturního dialogu. Meziinstitucionální spolupráce je zásadní, obzvláště s EU, UNESCO, ALESCO dalšími partnery aktivními v této oblasti.

4.3.1 Klíčové oblasti znalostí : demokratické občanství, jazyk, historie

Vzdělání k demokratickému občanství je podstatné pro svobodnou, tolerantní, spravedlivou, otevřenou a kompletní společnost, pro sociální soudržnost, vzájemné porozumění, mezikulturní a mezináboženský dialog a solidaritu, i pro rovnost mezi muži a ženami. Tvoří je jakákoli formální, neformální nebo každodenní vzdělávací činnost, včetně praktického výcviku, příslušné rodiny a komunit, umožňující jednotlivci vystupovat jako aktivní a odpovědný občan, slušný k druhým. Vzdělání k demokratickému občanství se mimo jiné skládá z občanské výchovy, dějin, politické a lidskoprávní výchovy, vzdělání o globálním kontextu společností a o kulturním dědictví. Podporuje multidisciplinární koncepcie a kombinuje získávání vědomostí, dovedností a postojů, především schopnost úvahy a sebekritického smýšlení nezbytného pro kulturně rozmanité společnosti.

Jazyk je často bariérou pro vedení mezikulturní konverzace. Mezikulturní koncepcie uznává hodnotu jazyků používaných příslušníky menšinových komunit, ale považuje za nutné, aby si příslušníci menšin osvojili jazyk, který převládá v daném státě, aby mohli vystupovat jako plnohodnotní občané. To je v souladu s Evropskou chartou regionálních a menšinových jazyků, která tvrdí, že méně frekventované jazyky by měly být chráněny, aby nakonec zcela nezahynuly, neboť patří k bohatství Evropy, a že používání takových jazyků je nezadatelným právem. Současně zdůrazňuje hodnotu mnohojazyčnosti a tvrdí, že ochrana jazyků používaných menšinami v určitém státě by neměla být na úkor oficiálních jazyků a potřebě se je učit. Studium cizího jazyka pomáhá studujícím vyhnout se stereotypnímu zařazování jednotlivců, rozvíjet zvědavost a otevřenost k jinakosti a objevovat jiné kultury.

Učení se jazyku jim pomáhá vidět, že když se vzájemně ovlivňují s lidmi s odlišnou sociální totožností a kulturou, obohatí je to. Doporučení Výboru ministrů k výuce dějin v Evropě 21. století (z r. 2001)²⁰ zdůraznilo potřebu rozvíjet u žáků intelektuální schopnost analýzy a kritického a odpovědného vyhodnocování informací a prostřednictvím dialogu, prostřednictvím zkoumání historických důkazů a otevřené diskuse vycházející z vícenásobné perspektivy, zvláště u kontroverzních a citlivých otázek. Výuka dějin je nástrojem k tomu, aby se zabránilo opakování nebo popírání holocaustu, genocid a jiných zločinů proti lidskosti, etnickým čistkám a rozsáhlému porušování lidských práv, aby se překlenuly rány minulosti a

---

²⁰ Doporučení (2001)15

prosazovaly hodnoty, ke kterým se Rada Evropy zavázala; to je rozhodujícím faktorem pro dosažení souladu, uznání, porozumění a vzájemné důvěry mezi národy.

Výuka dějin v demokratické Evropě by měla zaujímat podstatné místo ve výchově odpovědných a aktivních občanů a v pěstování respektu ke všem odlišnostem, založeném na chápání národní identity a na principech tolerance. Výuka dějin nesmí být nástrojem ideologické manipulace, propagandy nebo šíření netolerantních, ultra-nacionalistických, xenofobních, rasistických nebo antisemitských myšlenek.

Historický výzkum a dějiny vyučované ve školách nemohou být v žádném případě v souladu se základními hodnotami a stanovami Rady Evropy, pokud umožňují nebo propagují zneužívání historie, ať už za jakýmkoli účelem. Výuka dějin musí být zbavena předsudků a stereotypů tím, že v osnovách budou zdůrazňovány pozitivní vzájemné vlivy mezi různými zeměmi, náboženstvími a myšlenkami školami v průběhu období evropského historického vývoje, i kritické studium zneužívání historie, ať už pramení z popírání historických skutečností, jejich falšování, vynechávání, opomíjení nebo přizpůsobení ideologickým cílům.

4.3.2 Základní a středoškolské vzdělávání

V multikulturní Evropě neslouží vzdělání jen jako příprava pro uplatnění na trhu práce, k podpoře osobního rozvoje a k poskytování široké vědomostní základny; školy jsou také důležitými diskusními fóry, kde se mladí lidé připravují na život aktivních občanů. Mají za úkol vést a podněcovat mladé, aby si osvojili nástroje a rozvíjeli postoje nutné k životu ve společnosti ve všech jeho aspektech nebo pomocí strategií k jejich získání umožnily mladým porozumět a uznávat hodnoty, o které se opírá demokratický život, aby prosazovaly úctu k lidským právům jako základny pro řízení rozmanitosti a posilování otevřenosti k jiným kulturám.

V rámci oficiálních osnov prostupuje mezikulturní aspekt všechny předměty. Dějepis, výuka jazyků a výuka o náboženství a náboženském přesvědčení patří asi k těm nejpodstatnějším²¹. Vzdělání týkající se náboženství a náboženského přesvědčení v mezikulturním kontextu zpřístupňuje znalosti o všech světových náboženstvích a vírách a zabráňuje předsudkům. Tento postoj zaujalo Parlamentní shromáždění

Rady Evropy, Evropského soudu pro lidská práva a ECRI²². V roce 2007 zdůraznili evropští ministři školství význam opatření vedoucích ke zlepšení porozumění mezi kulturami a/nebo náboženskými obcemi prostřednictvím školního vzdělávání na základě společných zásad etiky a demokratického občanství; bez ohledu na náboženský vzdělávací systém, který převládá, by měla výuka vzít v úvahu rozmanitost náboženství a náboženského přesvědčení²³.

²¹ Poradní výbor k Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin zdůraznil v nedávném „Komentáři ke vzdělání podle Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin“ (přijaty v březnu 2006), že se mají mít na zřeteli ustanovení týkající se vzdělání „při vypracovávání veškerých plánů a přípravě akcí v oblasti mezikulturního vzdělávání, jehož úkolem je pěstovat vzájemné porozumění, kontakty a součinnost mezi různými skupinami žijícími v jedné společnosti.“

²² Doporučení parlamentního shromáždění 1720 o vzdělávání a náboženství (z r. 2005); ; *Kjeldsen, Busk Madsen a Pedersen v. Dánsko*, 5095/71; 5920/72; 5926/72, 7. prosince 1976, § 53; *Folgerø a další v. Norsko* [GC], č. 15472/02, 29. června 2007, § 84; obecné politické doporučení ECRI č. 10 o boji s rasismem a rasovou diskriminací ve školním vzdělávání, 2006, § II.2.b.

²³ Závěrečné prohlášení z 22. zasedání Stálé konference evropských ministrů školství v Istanbulu v Turecku, 4.-5. května 2007 („Budování lidštější a kompletnější Evropy: úkol vzdělávací politiky“)

4.3.3 Vysokoškolské vzdělávání a výzkum

Institute vysokoškolského vzdělávání hrají v pěstování mezikulturního dialogu důležitou roli prostřednictvím vzdělávacích programů, jako aktéři v širší společnosti a jako místa, kde je mezikulturní dialog uváděn do praxe. Podle konstatování Koordinačního výboru k vysokoškolskému vzdělávání a výzkumu jsou univerzity nejlépe definovány právě svou univerzalitou – reich povinností je zaujímat nezaujatý a otevřený postoj ke světu, vycházející z hodnot osvícenství. Univerzita má tudíž velký potenciál formovat mezikulturní intelektuály, kteří mohou hrát aktivní roli ve veřejné sféře. Tomu je třeba pomáhat vědeckým výzkumem o mezikulturním studiu, zabývajícím se aspekty postoje „učit se žít spolu“ a kulturní rozmanitostí ve všech vzdělávacích aktivitách.

4.3.4 Neformální a každodenní výuka

Neformální výuka mimo školy a univerzity, zvláště práce s mládeží a všechny formy dobrovolných a komunálních služeb, hraje stejně významnou roli. Rada Evropy podporuje členské státy, aby propagovaly neformální vzdělávání a působily na mládež tak, aby se zapojila a přispívala k hodnotám, ve kterých spočívá mezikulturní dialog.

Mládežnické a sportovní organizace společně s náboženskými obcemi zaujímají zvláště vhodnou pozici k tomu, aby posunuly mezikulturní dialog do neformálního vzdělávacího kontextu. Skupiny mládeže a komunitní centra mohou být vedle rodiny, školy a pracoviště pilíři sociální soudržnosti. Prostřednictvím široké nabídky programů, otevřené a dobrovolné povaze svých aktivit a nadšení svých členů mohou tyto organizace spíše než jiné s úspěchem aktivně zapojit osoby z menšinového prostředí a nabídnout příležitost k dialogu. Aktivní občanská společnost a nevládní organizace jsou nepostradatelným prvkem pluralitní demokracie, propagující aktivní účast na veřejných záležitostech a odpovědné demokratické občanství založené na lidských právech a rovnosti mezi muži a ženami. Proto by mohly mít organizace pro otázky migrace možnost a finanční prostředky k zavedení dobrovolných služeb pro osoby z menšinového prostředí, hlavně mladé lidi, aby se zvýšily jejich šance na trhu práce i ve společnosti.

Neformální studium je také podporováno médií a novými komunikačními službami, které nabízejí široké možnosti kontaktu s jinými kulturními postupy.

4.3.5 Úloha vzdělávacích pracovníků

Vzdělávací pracovníci na všech úrovních hrají zásadní roli v pěstování mezikulturního dialogu. Díky jejich úsilí a díky tomu, že se studenty a žáky prakticky nacvičují to, co je učí, jsou vzdělávací pracovníci důležitým vzorem.

Náplň vzdělávání učitelů musí zahrnovat výukové strategie a pracovní postupy, které je připraví na nové situace plynoucí z rozmanitosti, diskriminace, rasismu, xenofobie, sexismu a opomíjení, naučí je, jak nenásilně řešit konflikty i jak zastávat globální přístup k institucionálnímu životu na bázi demokracie a lidských práv, jak vytvořit komunitu studentů, věnovat pozornost individuálním nevysloveným názorům, školní atmosféře i neformálním aspektům vzdělávání.

Institute věnující se vzdělávání učitelů musí také vyvinout nástroje pro zajištění kvality v duchu výchovy k demokratickému občanství s ohledem na mezikulturní aspekt, a vyvinout ukazatele a nástroje pro sebehodnocení a na sebe zaměřený rozvoj pro vzdělávací zařízení.

Musí posílit mezikulturní vzdělávání a řízení rozmanitosti v rámci vnitřního systému školení. Cílem Evropského informačního střediska pro vzdělávání k demokratickému občanství a mezikulturnímu vzdělávání v Oslu je prosazovat porozumění a zvyšovat vzájemnou

informovanost, a tím budovat důvěru a předcházet konfliktům pomocí vzdělávání učitelů ve spolupráci s Radou Evropy.

4.3.6 Rodinné prostředí

Rodiče a širší rodinné prostředí hrají významnou roli při přípravě mladých lidí k životu v kulturně rozmanité společnosti. Vzhledem k tomu, že pro své děti představují modelové role, je nutné, aby se plně podíleli na proměně mentality a vnímání. Programy vzdělávání dospělých i rodin věnující se otázce kulturní rozmanitosti mohou rodině pomoci při plnění této úlohy.

4.4 Prostory pro mezikulturní dialog

Je nutné vytvářet prostory pro dialog přístupné všem. Úspěšná mezikulturní správa na jakékoli úrovni je z velké části záležitostí kultivace takového prostoru: fyzická místa jako jsou ulice, tržiště a obchody, domy, školky, školy a univerzity, kulturní a společenská střediska, kluby mládeže, kostely, synagogy a mešity, firemní jednací místnosti a pracoviště, muzea, knihovny a další zařízení pro volný čas, nebo virtuální prostor jako jsou např. sdělovací prostředky.

Urbanistické projekty jsou jasným příkladem: městské uspořádání může být navrženo jako „cíleně“ moderní nebo spíše „svobodomyšlně“. To první počítá s klasickým předměstím, sídlištěm, průmyslovou zónou, parkovištěm nebo obchvatem. To druhé sestává z rušného náměstí, parku, živé ulice, venkovních kaváren nebo trhu. Jestliže první řešení upřednostňuje rozptýlenou existenci, svobodomyšlná místa mohou vést dohromady různorodé složky společnosti a pěstovat smysl pro toleranci. Je zásadně důležité, aby se migrující populace tak často neocitaly koncentrovaně na bezduchých a stigmatizovaných sídlištích, vyloučeny a odcizeny životu města.

Kulturní aktivity mohou poskytovat vědomosti o rozmanitých kulturních projevech a přispívat tak k toleranci, vzájemnému porozumění a úctě. Kulturní kreativita nabízí významný potenciál pro posílení úcty k odlišnosti.

Umění je také dějištěm protikladů a symbolické konfrontace, umožňující individuální projev, kritickou sebereflexi a smír. Přirozeně tak překračuje hranice a spojuje lidské emoce a promlouvá k nim. Tvůrčí občané, provozující kulturní činnost, vytvářejí nový prostor a potenciál pro dialog.

Muzea a památná místa mají možnosti se, ve jménu obecné lidskosti, vyhnout vybraným popisům zachycujícím historickou nadvládu příslušníků jedné nebo druhé etnické nebo národnostní komunity, a nabídnout rámec pro vzájemné uznání jednotlivci z různorodých prostředí. Zkoumání evropského kulturního dědictví může přinést pluralitnímu evropskému občanství horizont, který vyžaduje současná doba. Evropské historické přeshraniční a kontinentální trasy, které jsou dnes znovu objevovány za pomoci Rady Evropy jako síť „kulturních tras“, ovlivněné dějinami kulturních vztahů a po staletí podporovaná mezikulturní výměna, otevírají přístup k evropskému multikulturnímu dědictví a dokládají schopnost žít spolu pokojně v rozmanitosti.

Školky, školy, kluby mládeže a činnost mládeže obecně jsou klíčovými místy k mezikulturnímu poznávání a dialogu. Aby se toto mohlo uskutečnit, děti a mladí lidé by měli dostávat příležitost setkávat se a spolupracovat se svými vrstevníky z různorodých prostředí, s cílem komunikovat a rozvíjet společné aktivity. Čím jsou tato místa integrovanější, tím jsou efektivnější, co se týče mezikulturního poznávání.

Média představují nepostradatelné prostory k nepřímému dialogu. Vyjadřují kulturní rozmanitost společnosti, dávají kultury do kontextu a mohou poskytnout platformy pro

různorodé perspektivy, se kterými jejich čtenáři, diváci nebo posluchači mohou denně přijít do styku. Aby tomu tak bylo, měla by média zajistit, aby jejich pracovní síly byly rozmanité a školené k šíření rozmanitosti. Nové komunikační služby umožňují lidem z řad jinak pasivního mediálního publika zapojit se do zprostředkovaného mezikulturního dialogu, zvláště přes internetové sociální sítě, internetové diskusní skupiny a spolupráce „wiki“.

V globálních médiích se nabízí matoucí řada modelových rolí vztahujících se k identitě. Při takové nepřehlednosti je označení „ti druzí“ - zjednodušující stereotyp, do něhož se dají promítnout všechny nemoci světa, záludně svůdný. Řízení rozmanitosti demokratickým způsobem je citlivá práce: neměla by pevnou rukou vtěsnat dialog do svěrací kazajky a měla by zabránit, aby byl zneužíván k podněcování nenávisi a netolerance.

Sport je důležitým dějištěm kulturního dialogu, které ho spojuje přímo s každodenním životem. Především na fotbal jako celosvětovou hru bývá v posledních letech zaměřeno mnoho antirasistických iniciativ, podporovaných v evropském kontextu UEFA, která vypracovala desetibodový plán a vydala související směrnice pro kluby. Společná hra podle nestranných a obecně platných pravidel a vládnoucí duch fair play mohou ztělesňovat mezikulturní zkušenost.

Pracoviště by nemělo být opomenuto jako místo mezikulturního dialogu. Rozmanitost je faktorem pro inovaci, jak o tom svědčí centra znalostní ekonomiky. Rozmanité pracovní síly mohou zažehnout neotřelé postoje díky týmové práci a účasti zaměstnanců. Tolerance je považována za významný faktor, neboť přitahuje talent k vyvinutí technologie, což je klíčem k úspěchu v hospodářské soutěži. Řada příslušníků menšinových skupin se však soustřeďuje ve špatně placených a nejistých zaměstnáních. Zde mohou hrát klíčovou roli odborové svazy, nejen tím, že zlepší podmínky, ale také tím, že poskytnou místa pro mezikulturní solidaritu, která může vzdorovat škodlivým důsledkům segmentace pracovního trhu, jež mohou využívat rasistické organizace.

Každodenní život veřejných služeb, nevládních organizací a náboženských komunit nabízí mnoho příležitostí k mezikulturnímu dialogu ve srovnání s pouhými setkáními. Zdravotní, mládežnické a vzdělávací služby zapojují příslušníky menšinových komunit na každodenní bázi. Jejich zaměstnanci musí být odborně zdatní, pokud jde o přístup ke tlumočení tam, kde je to vyžadováno, a projít náležitým školením, aby taková setkání byla produktivní. Ve zdravotnictví, například, může být velmi citlivou otázkou mateřství nebo mentální zdraví. Přijímání příslušníků menšinových skupin z různých etnických, náboženských, kulturních a jazykových prostředí do veřejných služeb může rozšířit mezikulturní způsobilost, která může napomoci při jednání s různorodými odběrateli služeb na základě vzájemnosti a důstojnosti. Projekty Partnerství měst jsou vynikající příležitostí pro prosazování odbornosti v této oblasti.

4.5 Mezikulturní dialog v mezinárodních vztazích

Závazek Evropy k multikulturalismu vycházející z mezinárodního práva a podpory lidských práv, demokracie a právního řádu by měl podněcovat mezikulturní dialog na mezinárodní úrovni. Uplatňovat tyto zásady mezikulturního dialogu na mezinárodní úrovni je důležitým úkolem pro podporu usnadňování vzájemného porozumění. Evropský konsenzus o tomto úkolu posilují závěry, k nimž se dospělo na Třetím summitu Rady Evropy (Varšava 2005) a které jsou rozpracovány v dalších dokumentech.

Současná geopolitická situace se někdy popisuje jako situace navzájem jedinečných civilizací soupeřících o poměrné ekonomické a politické výhody na úkor druhého. Koncepce mezikulturního dialogu může pomoci překonat prosté srovnávání a stereotypy, které vyplývají z jistého pohledu na svět, protože zdůrazňuje, že v globálním prostředí vyznačujícím se migrací, rostoucí vzájemnou závislostí a snadným přístupem k mezinárodním médiím a

novým komunikačním službám jako je internet, se kulturní identity stávají stále komplexnější a dochází k přesahům a přejímání prvků z mnoha různých zdrojů. Prorůstání mezinárodních vztahů v duchu mezikulturního dialogu je tvořivou odpovědí na tyto nové podmínky. Mezikulturní dialog tak může přispívat k prevenci konfliktů a jejich řešení a podporovat smír a obnovu sociální zodpovědnosti.

Rada Evropy zůstává otevřená vůči spolupráci evropských sousedících regionů a zbytkem světa. Úkolem organizace, která se pevně zavazuje zajistit koordinaci a komplementaritu svých akcí s akcemi dalších mezinárodních institucí, zvláště na evropské úrovni, je přispívat k mezikulturnímu dialogu na mezinárodní úrovni. V mezinárodních akcích, a to zejména na evropské scéně, je tato organizace významným aktérem přispívajícím k mezinárodnímu dialogu. Její „přidaná hodnota“, kterou poskytuje dalším mezinárodním institucím, členským zemím, občanské společnosti a dalším aktérům, spočívá především v jejich bohatých zkušenostech se standardizací a monitorovacími mechanismy v oblasti lidských práv, demokracie a právního řádu. Rada Evropy může také svými zkušenostmi přispívat k výzvám vyvolávaným kulturní diverzitou v sociální, vzdělávací, zdravotní a kulturní sféře. Organizace průběžně a strukturovaně ovlivňuje skupiny klíčových aktérů jako jsou členové národních parlamentů, místní a regionální úřady a organizace občanské společnosti v 47 členských zemích. Organizace může posléze přispívat prostřednictvím institucí jako je Evropské centrum pro globální vzájemnou závislost a solidaritu (Severovýchodní centrum, Lisabon), Evropské centrum pro moderní jazyky (Graz), dvě Evropská střediska mládeže (Štrasburk a Budapešť), jakož i prostřednictvím spolupráce s Evropským centrem vzdělávání k demokratickému občanství a mezikulturnímu vzdělávání (Oslo) a Evropským kulturním centrem Delfy.

Rada Evropy uznává důležitost iniciativ vyvíjených dalšími mezinárodními aktéry a oceňuje svá partnerství s institucemi jako je Evropská unie, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE) a Unesco, jakož i Arabská liga pro vzdělávání, kulturu a vědu (Alecso) a Euro-středozevní nadace pro dialog mezi kulturami. Rada Evropy přispívá k „alianci civilizací“, kterou zahájil generální sekretář Spojených národů a sponzoruje ji Španělsko a Turecko, a má za to, že je třeba uzavřít Memorandum o porozumění s „Aliancí“, aby se posílily jejich vztahy a spolupráce.²⁴ Je to zároveň zkoumání způsobů, jak podporovat mezikulturní dialog v rámci *acquis* Rady Evropy v oblasti lidských práv, demokracie a právního řádu pokud jde o výměnu s dalšími aktéry jako je Islámská organizace pro vzdělávání, vědu a kulturu (Isesco) a Výzkumné centrum pro islámskou historii, umění a kulturu (IRICA).

Organizace, jakou je Rada Evropy, může také využívat příbuzné rysy a schémata spolupráce, které mají její členské země s dalšími částmi planety. Přeshraniční styky, které Rada Evropy tradičně podporuje, mají významnou mezikulturní dimenzi.

Mezinárodně organizovaní nestátní aktéři jako jsou nevládní organizace, nadace nebo náboženské společnosti mají v mezinárodním mezikulturním dialogu klíčovou roli. Mohou být vskutku novátory v této oblasti. Takové organizace ve svém oboru dlouhodobě pracují s výzvami kulturní diverzity. Vytvářejí sítě styků mezi komunitami, které mezivládní opatření nemohou tak snadno zajistit.

---

²⁴ 15. ledna 2008 podepsali generální sekretář Rady Evropy a Vysoký představitel Spojených národů pro Alianci civilizací Oficiální příslib o budoucí spolupráci a vypracování Memoranda o porozumění.

Vystává zde role i pro jednotlivce. Osoby, které žijí a pracují v mezikulturním kontextu, zejména z prostředí migrantů, mohou vytvářet rozmanité styky např. č. hranic. Mohou působit jako novátoři rozvoje stimulující inovace a vzájemné podněcování nápadů. Názorně ztělesňují komplexnost a obsahový charakter identity a mohou být průkopníky mezikulturního dialogu.

5. Doporučení a politické orientace pro budoucí akce: společná odpovědnost hlavních aktérů

Posilování mezikulturního dialogu se záměrem posilovat naše společné hodnoty v oblasti lidských práv, demokracie a právního řádu a tím i upevňování větší evropské jednoty, je společnou odpovědností všech aktérů. Aktivní začlenění všech do pěti oblastí politiky vymezených v předcházející kapitole bude každému umožňovat, aby získával prospěch z našeho bohatého kulturního dědictví a současného prostředí. Rada Evropy může na základě své koncepce kulturní diverzity a mezikulturního dialogu a také na základě svých dlouhodobých zkušeností formulovat následující obecná doporučení a směrnice a vypracovávat politické orientace pro své budoucí akce.

5.1 Demokratické řízení kulturní diverzity

Pro rozvoj kulturní diverzity je třeba, aby se její demokratické řízení rozvíjelo na každé úrovni. V této souvislosti lze navrhnout řadu obecných orientací, adresovaných především tvůrcům národní politiky a dalším veřejným úřadům.

Mezikulturní dialog vyžaduje neutrální institucionální a právní rámec na národní a lokální úrovni, jenž by zaručoval standardy lidských práv Rady Evropy a byl založen na zásadách demokracie a právního řádu. Zejména by měla být jasná legislativa a politika vůči diskriminaci jakéhokoliv druhu týkající se pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politických nebo jiných názorů, národního nebo sociálního původu, spjatá s národnostní menšinou, vlastnictvím, původem nebo jiným statutem jako je mimo jiné sexuální orientace podle precedenčního práva²⁵ nebo věkovým, fyzickým či mentálním znevýhodněním v souladu s vysvětlující zprávou Protokolu č. 12 Evropské úmluvy o lidských právech.²⁶ ECRI poskytl poradenství ve věci národní legislativy týkající se potlačování rasismu a rasové diskriminace.²⁷ Vztahy mezi náboženstvím a státem by měly být organizovány tak, aby každému zajistily rovná práva a odpovědnosti bez ohledu na jeho smýšlení, svědomí nebo vyznání a aby byla v praxi plně respektována svoboda svědomí a vyznání.

Měla by být zajištěna vnitřní souvislost mezi různými politikami, jež podporují nebo zamezují rizika mezikulturního dialogu. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je přijetí „společného“ přístupu překračujícího konvenční oborové hranice formou mezioborového výboru, speciálního ministerstva integrace nebo útvaru v úřadu předsedy vlády. Vypracování a realizace „Národního akčního plánu“ vycházejícího z mezinárodních standardů lidských práv včetně standardů Rady Evropy a reflektujícího doporučení Bílé knihy mohou účinně přispívat k vizi integrované společnosti, která brání diverzitu svých členů a stanoví cíle, jež lze převést do programů a lze je veřejně monitorovat. Rada Evropy je připravena pomáhat při vypracovávání takových Národních akčních plánů a vyhodnocování jejich realizace. Politické vedení na nejvyšší úrovni je pro úspěch podstatné. Významnou roli může hrát občanská společnost, včetně asociací menšin a migrantů. Aby se integrace podpořila, měly by být ustaveny konzultační orgány se zastoupením reprezentantů různých relevantních partnerů.

²⁵ Viz zejména rozsudek *Smith a Grady v. Spojené království* – 29. 9. 1999 § 90; *S. L. v. Rakousko* – 9. 1. 2003 § 37; *Karner v. Rakousko* – 24. 7. 2003 § 37.

²⁶ Viz Vysvětlující zprávu k Protokolu č. 12 Evropské úmluvy o lidských právech, § 20.

²⁷ Doporučení č. 7 Obecné politiky ECRI o národní legislativě týkající se potlačování rasismu a rasové diskriminace, 2002.

Národní akční plány by měly počítat s účastí jak stávajících migrantů, tak déletrvajících menšinových skupin.

Rada Evropy může vyvolat navazující iniciativu zahrnující výzkum a konference, aby prozkoumala širší koncepci mezikulturního přístupu k řízení kulturní diverzity, jejímž významnou součástí je mezikulturní dialog. Tato práce by mohla prozkoumat zejména vztahy a/nebo synergii mezi mezikulturním přístupem k řízení diverzity a politikou integrace. Poté by mohly následovat série akcí napříč oblastí Rady Evropy, zaměřených na podporu koncepce mezikulturního přístupu k řízení kulturní diverzity včetně integrace.

Veřejné úřady by měly být citlivé k očekávání kulturně diverzifikované populace a zajistit poskytování veřejných služeb se zřetelem k oprávněným nárokům a být schopné reagovat na přání všech skupin společnosti. Tento požadavek vyplývající ze zásad nediskriminace a rovnosti je zvláště důležitý v politice, zdravotnictví, péči o mládež, vzdělávání, kultuře a kulturním dědictví, bydlení, sociální podpoře, přístupu ke spravedlnosti a na trh práce. Důležitými kroky k tomu jsou začleňování zástupců příslušníků menšin a znevýhodněných skupin v průběhu formulování politiky týkající se poskytování služeb a příprava rozhodnutí o alokaci prostředků, jakož i získávání jednotlivců z těchto skupin pro práci ve službách.

Veřejná debata se musí vyznačovat respektem ke kulturní diverzitě. Veřejné projevy rasismu, xenofobie nebo jakékoli jiné formy netolerance²⁸ musí být odmítány a odsuzovány v souladu s příslušnými ustanoveními Evropské úmluvy o lidských právech bez ohledu na to, zda je jejich původcem představitel veřejného úřadu nebo občanské společnosti. Je třeba vyloučit veškeré formy stigmatizace příslušníků minorit a znevýhodněných skupin ve veřejných projevech. Média mohou pozitivně přispět k boji proti netoleranci, zejména kultivací porozumění mezi příslušníky různých etnických, kulturních, jazykových a náboženských komunit. Pracovníci médií by měli reflektovat problémy netolerance ve stále pestřejším multikulturním a multietnickém prostředí členských zemí a opatření, jež by mohla napomoci toleranci, vzájemnému porozumění a respektu.

Státy by měly mít důkladnou legislativu, která by postavila mimo zákon „neávistné řeči“ a rasistické, xenofobní, homofobní, antisemitské, protiislámské a protiromské nebo podobné projevy vyvolávající zášť nebo násilí. Pracovníci kriminálního justičního systému by měli být dobře školeni v uplatňování a podporování takové legislativy. Nezávislé a antidiskriminační orgány nebo podobné struktury by rovněž měly ze své pozice důkladně sledovat účinnost takové legislativy, provádět relevantní školení a podporovat oběti rasistických projevů.

Zvláštní odpovědnost spočívá na bedrech politických lídrů. Jejich postoje ovlivňují názory veřejnosti na mezikulturní záležitosti a potenciálně zmírňují nebo podněcují tlaky. ECRI se zabýval těmito hrozbami a jejich důsledky v praxi a formuloval řadu praktických opatření, která lze uplatňovat proti rasistickým, antisemitským a xenofobním politickým projevům.²⁹

---

²⁸ Třetí summit Rady Evropy přísně odsoudil „veškeré formy netolerance a diskriminace, zejména ty, které se týkají pohlaví, rasy nebo vyznání, včetně antisemitismu a islamofobie“. Výbor ministrů rovněž často prohlásil, že Romové se ve značné míře setkávají s diskriminací ve všech oblastech života. Kromě toho ECRI doporučil, aby právo postihovalo „veřejné popírání, degradaci, zdůvodňování nebo přehlížení týkající se rasismu, zločinů genocidy, zločinů proti lidskosti nebo válečných zločinů“, jsou-li páčány záměrně (Doporučení č. 7 Obecné politiky o národní legislativě týkající se potlačování rasismu a rasové diskriminace, 2002). ECRI dále zdůraznil potřebu potlačovat předsudky vůči muslimským komunitám a vhodnost ukládání sankcí v případech diskriminace na základě vyznání (Doporučení č. 5 Obecné politiky o potlačování netolerance a diskriminace vůči muslimům).

²⁹ „Deklarace o používání rasistických, antisemitských a xenofobních prvků v politické debatě (březen 2005).“

Lídrů obcí mohou hodně udělat pro zajišťování mezikomunitního pokoje prostřednictvím začleňování občanů do řízení. ECRI rovněž doporučuje, aby se financování z veřejných zdrojů odnímalo politickým stranám, které podporují rasismus, zejména prostřednictvím „nenávisných řečí“.

Veřejné úřady se vyzývají uskutečnit v případě nutnosti pozitivní akce na podporu přístupu příslušníků znevýhodněných a méně zastoupených skupin k odpovědným pozicím v odborném životě, asociacích, politických orgánech a lokálních a regionálních úřadech při uplatňování požadovaných odborných kompetencí. Zásadu, že za jistých okolností by mohlo být nutné přijmout příslušná opatření na podporu úplné a efektivní rovnosti mezi příslušníky národnostních menšin a příslušníky většiny, by měly uznávat všechny členské země, a to s výslovnou výhradou, že taková opatření by se neměla považovat za diskriminaci. Při uplatňování takových opatření by se měly pečlivě brát v úvahu specifické podmínky příslušníků národnostních menšin.³⁰

***

Usnadňovat přístup k precedenčnímu právu Evropského soudu lidských práv o mezikulturním dialogu

Rada Evropy bude publikovat přehled rozsudků a rozhodnutí Evropského soudu lidských práv týkajících se článků Úmluvy o věcech vztahujících se k mezikulturnímu dialogu.

Rada Evropy bude šířit své právní standardy a směrnice novými atraktivními formami mezi cílové skupiny jako jsou veřejné úřady a řídicí orgány, manažery organizací občanské společnosti a média a mladou generaci. Bude to zahrnovat i rozsáhlé šíření materiálu o respektu k lidským právům v kulturně diverzifikované společnosti a také příruček o „nenávisných řečích“ a o nošení náboženských symbolů na veřejnosti a o poskytování poradenství ve shodě s Evropskou konvencí o lidských právech.

Řídicí výbor pro lidská práva bude sledovat řadu věcí týkajících se respektu k lidským právům v kulturně diverzifikované společnosti; to může vést k přijetí nějakého politického textu Rady Evropy. Výbor bude rovněž sledovat vývoj v oblasti kulturních práv.

Obecněji řečeno mají-li se náležitě splnit role Rady Evropy nastíněné v tomto dokumentu, je třeba o mezikulturním dialogu více hovořit. Program činností Rady Evropy nabízí řadu možností pro trvalý a stále intenzivnější dialog. Příklady poskytují ministerské konference, parlamentní rozhovory, vzdělávací semináře s mládežnickými organizacemi a kolokvia expertů jako byla dřívější „Mezikulturní fóra“, organizovaná Radou Evropy³¹, která přinesla důležité poznatky, z nichž řada byla využita v Bílé knize. Budou se hledat způsoby, jak organizovat mezikulturní fóra v budoucnosti.

Rada Evropy jako pravidelné fórum pro mezikulturní dialog

Rada Evropy pokračuje prostřednictvím svého programu činností v přínosu svých zkušeností v oblasti lidských práv, demokracie a právního řádu k debatě mezi členskými zeměmi,

³⁰ Článek 4 §§ 2 a 3 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin.

³¹ Sarajevo v roce 2003, Troina v roce 2004 a Bukurešť v roce 2006.

občanskou společností a dalšími aktéry o interkulturním dialogu a připravuje tak akce na mezinárodní, národní a lokální úrovni.

Dalším příkladem je plánovaná konference s vládními experty a aktéry z občanské společnosti jako jsou novináři a příslušníci náboženských komunit. Jejím cílem je probírat některé složité záležitosti lidských práv vznikající v kulturně diverzifikovaných společnostech, zejména pokud jde o svobodu vyjádření a vyznání.

Kampaň proti diskriminaci v evropském měřítku

Rada Evropy zahajuje v roce 2008 spolu s mediálními odborníky a institucemi pro vzdělávání novinářů kampaň proti diskriminaci, zaměřenou na roli médií v multikulturní Evropě.

Nová protidiskriminační kampaň vycházející z kampaně „Vše různé – vše rovné“ pro mládež, avšak s cílem oslovit širší veřejnost, se zabývá veškerými formami diskriminace a rasismu, zejména antisemitismem, islamofobií a antiromismem.

V oblasti kulturní politiky bude Rada Evropy vyvíjet své systémy pro sdílení informací o kulturní politice a standardech a dokumentaci příkladů dobré praxe, aby podnítila kulturní politiku usnadňující přístup pro všechny a podněcující účast všech. Bude se pokračovat v aktualizaci a vypracování „Kompéria kulturní politiky“.³² Rada Evropy bude spolupracovat s dalšími evropskými a mezinárodními institucemi při sbírání a analyzování dat a zpřístupňování informací o mezikulturním dialogu v členských zemích.

5.2 Demokratické občanství a účast

Veřejné úřady a sociální činitelé všeho druhu se vyzývají, aby rozvíjeli potřebný rámec pro dialog prostřednictvím vzdělávacích iniciativ a praktických opatření za účasti většin i menšin. Demokracie závisí na aktivním začlenění jednotlivců do veřejných záležitostí. Vyčleňování kohokoliv ze života komunity nelze ospravedlnit a mohlo by zajisté vytvářet pro mezikulturní dialog závažné překážky.

Trvalé formy dialogu – např. konzultativní orgány se zastoupením zahraničních rezidentů a veřejných úřadů a „místní integrační výbory“ jak to doporučil Kongres místních a regionálních úřadů³³ – k tomu mohou významně přispět.

Uplatňování lidských práv nelze nikterak omezovat, a to ani pokud jde o osoby bez občanství. Existující všeobecný charakter lidských práv včetně jejich nedílné součásti práv menšin – mj. kulturních, jazykových práv a práv na účast – má pro zajištění úplného využívání lidských práv pro každého stěžejní důležitost. Toto pojetí zvláště zdůraznila Benátská komise³⁴.

³² „Kompéria“ má pro politiku kulturní diverzity a mezikulturním dialogu specifické přínosy a v širším měřítku poskytuje vládním i nevládním aktérům celoevropský pramen pro benchmarking a inovaci. www.culturalpolicies.net.

³³ Kongres místních a regionálních úřadů, *Místní konzultativní orgány pro cizí rezidenty; Příručka* (Štrasburk; CLRAE, 2003).

³⁴ Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva (Benátská komise); Zpráva o právech neobčanů a menšin, CDL-AD (2007), ad § 144.

Veřejné úřady by měly podněcovat aktivní účast všech lidí, kteří legálně žijí v obvodu jejich působnosti, na veřejném životě na lokální úrovni, a to včetně případného práva hlasovat v místních a regionálních volbách v souladu se zásadami uvedenými v Konvenci o účasti cizinců na veřejném životě na místní úrovni. Pokud je demokratické občanství limitováno statutem národního občana, měly by veřejné úřady stanovit opatření pro získávání legálního občanství, která by byla v souladu se zásadami uvedenými v Evropské konvenci o národnosti.

Veřejné úřady by měly účinně podporovat práci organizací občanské společnosti, které podporují účast a demokratické občanství, zejména pak těch, které zastupují mládež nebo s mládeží pracují, a které pracují s příslušníky menšin včetně migrantů. Demokratickým občanstvím a účastí se organizace občanské společnosti často zabývají a usilují o ně. Těmto organizacím by se mělo umožnit, aby v kulturně diverzifikovaných společnostech plnily svou mimořádně důležitou roli, stávaly se poskytovatelem služeb týkajících se potřeb příslušníků specifických skupin a obhajovaly diverzitu a práva příslušníků menšin nebo posilovaly sociální integraci a soudržnost. Zástupci specifických menšinových skupin a mezikulturních asociací jsou na scéně mezikulturního dialogu klíčovými mluvčími.

Vypracování národního integračního plánu, návržení a realizace projektů a programů, jakož jejich následné vyhodnocování patří k úkolům, na nichž by se měly takové asociace aktivně podílet. Účast jednotlivců se vztahem k menšinám na činnostech organizací občanské společnosti by se měla soustavně podporovat.

Zejména místní úřady by se měly podněcovat k iniciativám zaměřeným na posilování účasti občanů a kultury demokratické účasti. Osvědčenou praxí je v těchto věcech integrace s pomocí obce nebo výbor „cizinců“, které příslušníkům menšin a migrantům nabízejí vhodný mechanismus, jak se angažovat v místním politickém vedení. Kongres místních a regionálních úřadů o tom poskytuje podrobnější rady.

***

Podporování „mezikulturních měst“

Rada Evropy v roce 2008 zahájí program na podporu měst, aby se stala místy mezikulturního dialogu, a to prostřednictvím peer review a výměnou osvědčené praxe týkající se řízení, médií, zprostředkování a kulturní politiky.

Rada Evropy je zavázána posilovat demokratické občanství a účast prostřednictvím řady svých programů, mimo jiné programem „Mezikulturní města“, programem zaměřeným na budování kapacit a programem týkajícím se rozvojem politik. Města, která se jich zúčastní, budou vypracovávat mezikulturní strategie, zaměřené na řízení diverzity. Program bude vypracován ve spolupráci s řadou mezivládních a nevládních partnerů.

Dalším prioritním tématem bude kulturní rozmanitost v městských oblastech. Úspěšná města budoucnosti budou mezikulturní. Budou schopná řídit a zkoumat potenciál své kulturní diverzity, podněcovat tvořivost a inovaci a vytvářet ekonomickou prosperitu, komunitní soudržnost a vyšší kvalitu života.

5.3 Učení a výuka mezikulturních kompetencí

Učení a výuka mezikulturních kompetencí jsou pro demokratickou kulturu a sociální soudržnost podstatné. Poskytování kvalitního vzdělávání pro všechny, zaměřené na začleňování, podporuje aktivní účast a občanskou angažovanost a předchází nevýhodám v oblasti vzdělání. Tento politický přístup lze převést do řady základních doporučení a pokynů adresovaných veřejným úřadům a institucím formálního vzdělávání, ale také občanské společnosti – včetně organizací zabývajících se menšinami a mládeží – jakož i médiím, sociálním a kulturním partnerům a náboženským komunitám, které se angažují v neformálním nebo informálním vzdělávání.

Veřejné úřady, organizace občanské společnosti a další poskytovatelé vzdělávání by měli rozvíjet mezikulturní dialog a vzdělávání zaměřené na začleňování jako důležitý prvek na všech úrovních. **Mezikulturní odbornost by měly být součástí občanství a vzdělávání v oboru lidských práv. Kompetentní veřejné úřady a vzdělávací instituce by měly v plné míře využívat při tvorbě a zavádění kurikulů a studijních programů na všech úrovních deskriptory klíčových kompetencí pro mezikulturní komunikaci, a to včetně vzdělávání učitelů a programů pro vzdělávání dospělých.** Měly by se vyvíjet doplňkové nástroje zaměřené na podněcování vzdělávaných, aby využívali nezávislé kritické schopnosti včetně kritických reflexí pro své vlastní odpovědi a postoje ke zkušenostem jiných kultur. Všichni vzdělávaní by měli dostat příležitost rozvíjet svou vícejazyčnou odbornost. Mezikulturní učení a postupy je nutné zavádět do počátečního a dalšího vzdělávání učitelů. Výměny mezi školami a rodinami by se měly stát obvyklým rysem kurikula pro střední vzdělávání.

Vzdělávání v oboru lidských práv, učení zaměřené na aktivní občanství a mezikulturní dialog může ve značné míře využívat řadu existujících podpůrných materiálů včetně „Kompasu“ a „Kompasitu“, dvou příruček o vzdělávání v oboru lidských práv pro mladé lidi a děti, které poskytla Rada Evropy.

Vzdělávací zařízení a všichni další aktéři angažovaní ve vzdělávacích aktivitách se vyzývají zajistit, aby učení a výuka historie postupovaly podle doporučení Výboru ministrů týkajících se výuky historie a zaměřených nejen na historii vlastní země, nýbrž i výuky historie dalších zemí a kultur, jakož i na to, jak na vlastní společnost nazírali jiní (multiperspektivita) a zároveň aby byli ochotní respektovat základní hodnoty Rady Evropy včetně dimenze vzdělávání v oboru lidských práv.³⁵

---

³⁵ Doporučení (2001) 15 Výboru ministrů členskými zeměmi týkající se výuky historie v Evropě jednadvacátého století mimo jiné zdůrazňuje, že „výuka historie nesmí být nástrojem ideologické manipulace, propagandy nebo být použito na podporu netolerantních a ultranacionalistických, xenofobních, rasistických nebo antisemitských idejí. Historický výzkum a historie tak jak se jí učí ve školách, nemůže být žádným způsobem a se žádným záměrem v souladu se základními hodnotami a statuty Rady Evropy, pokud umožňuje nebo podporuje zneužívání historie, a to prostřednictvím:

- falšování nebo vytváření falešných důkazů, upravovaných statistik, nepravých obrázků atd.;
- zaměření na jednu událost kvůli zdůvodnění nebo zatajení jiné;
- zkreslování minulosti za účelem propagandy;
- nepřiměřeně nacionalistické verze minulosti, která může vytvářet dichotomii „my“ a „oni“;
- zneužívání historických záznamů;
- popírání historických faktů;
- opomíjení historických faktů.“ (Příloha, Oddíl 2 o zneužívání).

Znalost minulosti je pro porozumění dnešní společnosti a pro prevenci opakování tragických historických událostí podstatná. Z tohoto hlediska se kompetentní veřejné úřady a vzdělávací instituce naléhavě vyzývají, aby každoročně připravovaly a oslavovaly „Den na paměť holokaustu a prevence zločinů proti lidskosti“, a to v termínu, který zvolí se zřetelem k historii příslušné země. Takové akce lze uskutečňovat v rámci projektu Rady Evropy „Výuka o připomínání – vzdělávání zaměřené na prevenci zločinů proti lidskosti“, který byl vytvořen, aby pomohl žákům škol vyhledávat a chápat události, jež negativně poznamenaly historii Evropy a světa a uznat jedinečnost šoa jako první záměrný pokus o vyhlazení některých lidí v globálním měřítku. Má také zvýšit povědomí o všech genocidách a zločinech proti lidskosti ve 20. století, poskytnout žákům vědomosti o tom, jak předcházet zločinům proti lidskosti a posilovat porozumění, toleranci a přátelství mezi národy, etnickými skupinami a náboženskými komunitami, a to při zachování základních zásad Rady Evropy.

Uznávání našich odlišných kulturních základů by mělo zahrnovat i znalosti a chápání hlavních světových náboženství a nenáboženských přesvědčení a jejich role ve společnosti. Dalším důležitým cílem je vštěpovat mladým lidem uznávání sociální a kulturní diversity v Evropě zahrnující současné imigrantské komunity a ty, jejichž evropské kořeny se táhnou staletími.

Do učení o jiných by se mělo zahrnout i uznávání a oceňování odlišných projevů tvořivosti včetně artefaktů, symbolů, textů, objektů, oděvů a jídel. Účinným nástrojem pro mezikulturní vzdělávání může být hudba, umění a tanec.

Kompetentní veřejné úřady se rovněž vyzývají, aby braly v úvahu důsledky regulací a politik - jako jsou požadavky na víza nebo práci a povolení k pobytu pro vysokoškolské učitele, studenty, herce a výkonné umělce – na vzdělávací a kulturní výměny. Vhodně koncipované regulace a politiky mohou mezikulturní dialog výrazně podpořit.

***

Cílem Rady Evropy je zachovat příslušné instituce pro učení a výuku mezikulturních kompetencí a dále klást důraz na tato témata.

Ve spolupráci s kompetentními veřejnými úřady, poskytovateli vzdělávání a experty bude Rada Evropy pokračovat ve své inovativní práci na vymezování, rozvoji, šíření a uplatňování mezikulturních kompetencí a bude vykonávat příslušné iniciativy v oblasti jazykové politiky.

Rada Evropy je sama pevně odhodlána uplatňovat mezikulturní odbornost prostřednictvím vzdělávání. Pokud jde o formální vzdělávání, vypracuje Rada Evropy rámec popisující odbornost pro mezikulturní komunikaci a mezikulturní gramotnost a sestaví „Příručku dobré praxe“ na všech úrovních. Rada bude usilovat o to, aby se podpora demokratické kultury a mezikulturní dialog staly součástí Evropského vyššího vzdělávání po roce 2010. Evropské středisko pro vzdělávání o demokratickém občanství a mezikulturním vzdělávání, které vzniklo v Oslu, se bude intenzivně zaměřovat na uplatňování mezikulturních kompetencí ve vzdělávání.

Rada Evropy bude pokračovat ve vyvíjení nástrojů k posilování mezikulturního dialogu prostřednictvím přístupů k výuce historie, založených na objektivitě, kritické analýze a

multiperspektivitě, vzájemném respektu a toleranci a základních hodnotách Rady Evropy. Bude podporovat každé úsilí v oblasti vzdělávání, aby předešla opakování nebo popírání holocaustu, genocid nebo dalších zločinů proti lidskosti, etnickým čistkám a masivnímu porušování lidských práv a základních hodnot, které Rada Evropy zejména zastává. Rada Evropy bude také pokračovat v realizaci projektu „Výuka o připomínání – vzdělávání zaměřené na prevenci zločinů proti lidskosti“ a uváží jeho rozšíření.

Pokud jde o jazykovou politiku pro mezikulturní dialog, poskytne Rada Evropy kompetentním úřadům pomoc a doporučení při přezkoumávání jejich vzdělávací politiky pro všechny jazyky ve vzdělávacím systému. Bude rovněž poskytovat konzultativní poradenství a nástroje pro popis společných evropských standardů jazykových kompetencí.

Další iniciativy se budou vyvíjet v oblasti výuky o umění a výuky o náboženských faktech a faktech týkajících se přesvědčení jako součást programu zaměřeného na podporu mezikulturního vzdělávání a dialogu prostřednictvím vývoje společných referencí pro řízení kulturně diverzifikovaných učeben a podpory začleňování mezikulturního vzdělávání do vzdělávacích programů.

Pokud jde o neformální a informální vzdělávání, bude Rada Evropy vyvíjet úsilí na podporu aktivit organizací občanské společnosti – zejména organizací mládeže – zaměřujících se na reagování na kulturní diverzitu pozitivním a tvořivým způsobem. Vzdělávací kurzy pro multiplikátory o evropském občanství a aktivitách vzdělávání o lidských právech, uskutečňované v rámci „Partnerství mládeže“ s Evropskou komisí, se budou rozšiřovat. Zejména organizacím občanské společnosti, náboženským komunitám a novinářům se budou nabízet nové příležitosti pro vzdělávání v oboru mezikulturních kompetencí. Rada Evropy bude pokračovat ve své práci týkající se mediální gramotnosti.

Tyto aktivity budou doplňovány iniciativami v oblasti kulturní politiky a kulturního dědictví, zaměřenými na rozšiřování mezikulturního porozumění a poskytování širšího přístupu ke kulturnímu dědictví, které musí sehrávat v mezikulturním dialogu důležitou roli. Z tohoto hlediska se bude klást důraz na znalosti a respekt ke kulturnímu dědictví jiných, a to prostřednictvím vhodných programů a jako zdroj diverzity a kulturního obohacení.

5.4 Prostor pro mezikulturní dialog

Vytváření prostoru pro mezikulturní dialog je kolektivním úkolem. Bez vhodného, přístupného a atraktivního prostoru k mezikulturnímu dialogu nedojde. Z tohoto hlediska může dát Rada Evropy opět řadu doporučení

Současný projekt „Obraz druhých ve výuce historie“ bude pokračovat a dál se rozvíjet. Rada Evropy bude pokračovat v projektu a promýšlet rozšíření jeho rozsahu zejména prostřednictvím spolupráce s Unesco, Alecco a Výzkumným centrem pro islámskou historii, umění a kulturu (IRCICA).

Veřejné úřady a všichni sociální aktéři se vyzývají, aby rozvíjeli mezikulturní dialog v prostoru každodenního života a v rámci respektu k základním svobodám. Možnosti pro vytváření takového prostoru jsou neomezené.

Veřejné úřady jsou odpovědné za organizování občanského života a městského prostoru tak, aby se možnosti pro dialog založený na svobodě vyjadřování a zásadách demokracie rozšiřovaly. Fyzické prostory a stavební prostředí patří ke strategickým prvkům sociálního života. Zvláštní pozornost je třeba věnovat designu a řízení veřejných prostorů jako jsou parky, náměstí, letiště a nádraží. Urbanisté se podněcují k vytváření „otevřených měst“ s dostatečným veřejným prostorem pro setkávání. Takové prostory, v ideálním případě konstruované s otevřeností – plánované pro víceúčelové využití – mohou pomoci vytvářet a sdílet občanský smysl místa a mezikulturní zaměření.

Zejména organizace občanské společnosti včetně náboženských komunit se vyzývají poskytovat organizační rámec pro mezikulturní a mezináboženská setkávání. Soukromý sektor a sociální partneři by měli zajistit, aby kulturní rozmanitost pracovní síly nevyvolávala konflikty, nýbrž vedla k tvořivým synergickým a komplementaritě.

Žurnalismus, podporovaný odpovědně prostřednictvím etických kodexů vypracovaných samým průmyslem médií, a kulturně citlivé vzdělávání novinářů mohou pomoci poskytovat fóra pro mezikulturní dialog. Aby se diverzifikovaná skladba společnosti odrážela v její vnitřní struktuře, vyzývají se mediální organizace, aby přijaly dobrovolnickou politiku, podepřenou vhodnými způsoby vzdělávání, podporou příslušníků znevýhodněných skupin a málo zastoupených menšin na všech úrovních produkce a řízení, a to se zřetelem na požadované odborné kompetence.

Rada Evropy to považuje za důležitou realizaci svobody vyjadřování a za odpovědnost nejen veřejných vysílatelů. Veškerá média by měla prověřit, jak mohou podpořit hlasy menšin, mezikulturní dialog a vzájemný respekt.

Veřejné úřady a nestátní aktéři se vyzývají, aby podporovali kulturu, umění a kulturní dědictví, které poskytují zvlášť významný prostor pro dialog. Kulturní dědictví, „klasické“ kulturní aktivity, „kulturní cesty“, formy současného umění, populární a pouliční kultura, kultura přenášená médii a internet přirozeně překračují hranice a spojují kultury. Umění a kultura vytvářejí vyjadřovací prostor mimo instituce, na úrovni jednotlivce a mohou působit jako zprostředkovatelé. Širokou účast na kulturních a uměleckých aktivitách by měli podněcovat všichni aktéři. Kulturní aktivity mohou mít klíčovou roli v transformaci nějakého území na společný veřejný prostor.

***

Prostřednictvím „Výměny náboženské dimenze mezikulturního dialogu 2008“, organizované 8. dubna 2008 na experimentální bázi, poskytla Rada Evropy zástupcům náboženských komunit a dalším aktérům občanské společnosti, jakož i expertům příležitost k důkladné diskusi o zásadách vůdčí vzdělávací politiky ve výuce faktů týkajících se náboženství a přesvědčení a o praktických podrobnostech organizace takové výuky. Výměna rovněž pomohla identifikovat u těchto věcí přístupy a nápady, které mohou účastníci uplatnit v oborech svých činností, a také řadu doporučení pro aktivity, na něž se Rada Evropy zaměřuje. O veškerých dalších možných akcích následujících po „Výměně 2008“ se bude diskutovat v rámci vyhodnocování akcí, které se mají uskutečnit v roce 2008.

Cena Rady Evropy pro média za mezikulturní dialog

Rada Evropy zamýšlí oceňovat výroční cenou média, která významně přispěla k prevenci nebo řešení konfliktů, porozumění a dialogu. Hodlá rovněž ustavit internetovou informační síť týkající se přínosu médií k mezikulturnímu dialogu.

Rada Evropy bude soustavně vyvíjet zásadní iniciativy týkající se médií. Vedle ceny pro média za přínos k mezikulturnímu dialogu zamýšlí – po konzultacích s dalšími mezinárodními institucemi a ve spolupráci s vhodnými partnery – vytvořit neformální, převážně internetovou síť relevantních odborníků a organizací, které se zabývají právy, odpovědností a pracovními podmínkami novinářů v době krize.

5.5 Mezikulturní dialog v mezinárodních vztazích

Místní a regionální úřady by se měly angažovat ve spolupráci s partnerskými institucemi z dalších částí Evropy. Akce na této úrovni jsou zásadním rysem sousedství mezi zeměmi a poskytují tak příhodný rámec pro rozvoj mezikulturních vztahů. Místní a regionální úřady mohou pořádat pravidelné a institucionalizované konzultace s územními komunitami nebo orgány sousedních států, zaměřené na témata společného zájmu, oboustranně vhodná řešení, odhalování právních a praktických překážek přeshraniční spolupráce a spolupráce mezi územími a realizovat vhodné účinné akce. Mohou rozvíjet vzdělávání včetně jazykového vzdělávání pro ty, kdo se na takové spolupráci podílejí.

Organizace občanské společnosti a poskytovatelé vzdělávání mohou přispívat k mezikulturnímu dialogu na úrovni Evropy i na mezinárodní úrovni, například prostřednictvím účasti v evropských nevládních strukturách, přeshraničních partnerstvích a výměnných akcích, a to zejména pro mladé lidi. Podpora občanské společnosti a poskytovatelů vzdělávání v této věci spadá do odpovědnosti mezinárodních institucí jako je Rada Evropy.

Média se vyzývají, aby na regionální, národní nebo evropské úrovni vypracovávala opatření zaměřená na společnou účast a koprodukcí programových materiálů, které prokázaly svou hodnotu při mobilizaci veřejného mínění proti netoleranci a při zlepšování vztahů v komunitě.

***

Rada Evropy bude podporovat a rozšiřovat spolupráci s dalšími organizacemi působícími v mezikulturním dialogu včetně Unesco a iniciativy „Aliance civilizací“, OSCE, EU a Eurostředozemní nadace Anny Lindhové pro dialog mezi kulturami, jakož i dalších regionálních organizací jako je Liga arabských států a její vzdělávací, kulturní a vědecká organizace Aleco reprezentující region s řadou vazeb s Evropou a zřejmou kulturní tradicí. Rada Evropy bude také při spolupráci s institucemi jako je Islámská organizace pro vzdělávání, vědu a kulturu (Isesco) a Výzkumné centrum islámské historie, umění a kultury (IRCICA) podporovat mezikulturní dialog v souvislosti se specifickými projekty na základě svých standardů a hodnot. Regionální zaměření této spolupráce bude interakcí mezi Evropou a jejími sousedními regiony, zejména na středozemním pobřeží, Blízkém východě a ve Střední Asii.

Rozšiřování a stimulace „Otevřené platformy Faro“

Rada Evropy bude s konzultacemi s Unesco rozvíjet v zájmu koordinace akcí v mezikulturním dialogu potenciál „Otevřené platformy Faro“.

V příštích měsících vyvine Rada Evropy nové iniciativy zaměřené na užší spolupráci se svými stávajícími i novými partnery. Jedním z nástrojů je „Otevřená platforma Faro“, kterou Rada Evropy ustavila spolu s Unesco v roce 2005 na podporu mezikulturní spolupráce v rámci mezikulturního dialogu.

K dalším prioritním aktivitám v této souvislosti patří:

EU prohlásila rok 2008 za Evropský rok mezikulturního dialogu. „Bílá kniha o mezikulturním dialogu“ a experimentální „Výměna náboženské dimenze mezikulturního dialogu 2008“ představují dva významné příspěvky Rady Evropy k Evropskému roku mezikulturního dialogu.³⁶ Rada Evropy přispívá k programovým aktivitám a k dynamické debatě o dlouhodobých politických perspektivách také prostřednictvím dalších aktivit jako jsou například Antidiskriminační kampaň 2008, „Mezikulturní města“, publikace precedenčního práva Evropského soudu pro lidská práva týkajícího se věcí mezikulturního dialogu a Evropské centrum pro vzdělávání o demokratickém občanství a mezikulturní vzdělávání (Oslo).

Rada Evropy uznává přínos „Severojižního centra“ a jeho zásadní roli. Toto centrum svádí dohromady nejen vlády, nýbrž i poslance, místní a regionální úřady a občanskou společnost. K jeho programovým prioritám patří globální vzdělávání, mládež, lidská práva, demokratické vládnutí a mezikulturní dialog. Centrum přidává mezinárodnímu úsilí důležitou dimenzi, zaměřenou na podporu mezikulturního učení, porozumění a politický dialog v rámci kontinentů a mezi nimi.

„Umělci pro dialog“ je název nového programu v oblasti kultury a kulturního dědictví, který bude zahájen v roce 2008 se záměrem zlepšit mezikulturní dialog mezi umělci a aktéry kultury ve Středozezemním regionu.

Benátská komise bude pokračovat ve své spolupráci s ústavními soudy a podobnými orgány v Africe, Asii a v obou Amerikách, jakož i v arabských zemích. To se stane názorným příkladem mezikulturního dialogu založeného na praktických akcích a zásadách ústavního dědictví.

Kongres místních a regionálních úřadů je ustanoven, aby spolupráce s partnery ve Středozezemním regionu pokračovala, zejména v rámci Izraelsko-palestinské spolupráce a spolupráce s arabskými městy, zaměřená na témata jako je dobré vládnutí na místní úrovni a otázky týkající se migrace.

---

³⁶ Tyto iniciativy jsou rovněž dvěma konkrétními příklady implementace Memoranda o porozumění, uzavřeného mezi Evropskou unií a Radou Evropy v oblasti mezikulturního dialogu a kulturní diverzity.

6. Cesta vpřed

Bílá kniha usiluje o naznačení jasného postupu k mezikulturnímu dialogu, nemůže však dát podrobný návod. Je to jeden krok na dlouhé cestě. Její závěry a doporučení je třeba monitorovat a je-li to nutné, po dohodě s dalšími aktéry upravit. Rady a praktické pokyny, které jsou zde uvedeny, by se měly vhodně dále rozpracovávat a vyhodnocovat.

Rada Evropy vyzývá všechny další aktéry, aby pokračovali v tom, co je nastíněno v „Bílé knize“, která Radu Evropy propojila s nesčetnými partnery od mezinárodních institucí až po prvotní aktivisty. Vyzýváme všechny naše partnery, aby dále radili organizacím při řízení, koncipování programů a projektů a vybízely nás k příslušným opatřením, pokud by byl mezikulturní dialog ohrožen.

Mezikulturní dialog je pro vytváření nového sociálního a kulturního modelu pro rychle se měnící Evropu stěžejní, protože každému umožňuje žít v našich kulturně diverzifikovaných společnostech a užívat lidských práv a základních svobod. Tento rodící se model se postupně rozpracovává a je dílem mnoha rukou. Znamená pro veřejné úřady na všech úrovních, pro asociace občanské společnosti a všechny další aktéry značnou odpovědnost.

Rada Evropy předkládá Bílou knihu jako příspěvek ke stále intenzivnější mezinárodní diskusi. Úkol žít spolu uprostřed rostoucí kulturní diverzity při dodržování lidských práv a základních svobod se stalo jedním z hlavních požadavků naší doby a zachová si svůj význam i pro řadu příštích let.

Příloha 1

Vybrané úmluvy, deklarační, doporučení a další texty, na něž se Rada Evropy odvolává které jsou relevantní pro mezikulturní dialog³⁷

Vybrané evropské úmluvy

Úmluvy (Datum počátku smluv; stav ratifikací, přístupů a podpisů v dubnu 2008)	Ratifikace/přístupy	Podpisy bez následné ratifikace
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950)	47	0
Evropská kulturní Úmluva (1954)	49	0
Evropská úmluva o právním statusu migrantských pracovníků (1977)	11	4
Nástin evropské úmluvy o přeshraniční spolupráci mezi územními komunitami nebo orgány (1980)	36	2
Evropská charta o místní samosprávě (1985)	43	1
Evropská úmluva o přeshraniční televizi (1989)	32	7
Evropský kodex o sociální jistotě (revidovaný) (1990)	0	14
Úmluva o účasti cizinců na veřejném životě na místní úrovni (1992)	8	5
Evropská charta o regionálních jazycích nebo jazycích menšin (1992)	23	10
Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (1995)	39	4
Evropská sociální charta (1961) a revidovaná Evropská sociální charta (1996)	39	8
Úmluva o uznávání kvalifikací týkajících se vyššího vzdělání v regionu Evropy (1997)	47	4
Evropská úmluva o národnosti (1997)	16	11
Evropská úmluva o podpoře mezinárodní dlouhodobé dobrovolnické služby mladých lidí (2000)	1	8
Úmluva o kybernetických zločinech (2001)	22	22
Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu (2005)	11	31
Rámcová úmluva Rady Evropy o hodnotě	3	10

³⁷ Poznámka. Deklarace, doporučení a rezoluce přijaté po roce 1980 jsou uvedeny v chronologickém pořadí. Všechny texty jsou dostupné na webové stránce Rady Evropy na adrese www.coe.int.

kulturního dědictví pro společnost (2005)		
---	--	--

Deklarace summitů, konferencí ministrů a Výboru ministrů

„Deklarace o netoleranci – Ohrožení demokracie“, přijatá konferencí ministrů 14. května 1981

„Deklarace o rovnosti žen a mužů“, přijatá Výborem ministrů 16. listopadu 1988

„Deklarace o multikulturní společnosti a evropské kulturní identitě“, přijatá evropskými ministry odpovědnými za kulturní záležitosti na jejich 6. konferenci, Palermo/Itálie, duben 1990

„Vídeňská deklarace“, přijatá na (Prvním) summitu hlav států a vlád Rady Evropy, Vídeň, říjen 1993

„Závěrečná deklarace“ a „Akční plán“ Druhého summitu hlav států a vlád Rady Evropy, Štrasburk, listopad 1997

Rezoluce č. 1 o evropském portfoliu jazyků, přijatá na 19. schůzce Stálé konference ministrů školství, Kristiansand/Norsko, 22. – 24. června 1997

„Budapeštská deklarace“ („Za větší Evropu bez dělicích čar“), přijatá Výborem ministrů 7. května 1999

Rezoluce č. 2 o evropském jazykovém portfoliu, přijatá na 20. schůzce Stálé konference ministrů školství, Krakov/Polsko, 15. – 17. října 2000

„Deklarace o kulturní diverzitě“, přijatá Výborem ministrů 7. prosince 2000

„Helsinská deklarace“, přijatá 7. konferencí ministrů odpovědných za záležitosti migrantů, Helsinky, září 2002

„Deklarace o mezikulturním dialogu a prevenci konfliktů“, přijatá Konferencí evropských ministrů odpovědných za kulturní záležitosti, Opatija/Chorvatsko, říjen 2003

Rezoluce Res(2003) o mládežnické politice Rady Evropy, přijatá Výborem ministrů 29. října 2003

„Deklarace o mezikulturním vzdělávání v novém evropském kontextu“, přijatá Konferencí evropských ministrů školství, Atény, listopad 2003

Rezoluce o „rolích žen a mužů v prevenci konfliktů, vytváření míru a post-konfliktních demokratických procesech – genderová perspektiva“, přijatá 5. konferencí ministrů o rovnosti mezi ženou a mužem, Skopje, 22. – 23. ledna 2003

Revidovaná strategie pro sociální soudržnost, přijatá Výborem ministrů 31. března 2004

„Wrocłavská deklarace“, přijatá evropskými ministry odpovědnými za kulturu, vzdělávání, mládež a sport, Wrocław/Polsko, prosinec 2004

„Varšavská deklarace“, přijatá Třetím summitem hlav států a vlád, Varšava, květen 2005

Závěrečná deklarace, přijatá evropskými ministry odpovědnými za mládež, o „Lidské důstojnosti a sociální soudržnosti; reakce mládežnické politiky na násilí“, Budapešť, září 2005

„Farská deklarace o strategii Rady Evropy při rozvíjení mezikulturního dialogu“, přijatá Konferencí evropských ministrů odpovědných za kulturní záležitosti, Faro/Portugalsko, říjen 2005

Deklarace Výboru ministrů u příležitosti 1000. schůzky zástupců ministrů „Jedna Evropa – naše Evropa“, Bělehrad, červen 2007

Závěrečná deklarace Stálé konference evropských ministrů školství o „Vytváření humánnější a všeobsažnější Evropy: role vzdělávací politiky“, Istanbul, 4. – 5. května 2007

„Valencijská deklarace“, přijatá konferencí ministrů odpovědných za místní a regionální samosprávu, Valencia/Španělsko, říjen 2007

Neformální regionální konference ministrů odpovědných za kulturní záležitosti o „podpoře mezikulturního dialogu a Bílé knihy Rady Evropy“, Bělehrad, listopad 2007

„Strategie pro inovace a správné vládnutí na místní úrovni“, přijatá Výborem ministrů v březnu 2008

Doporučení Výboru ministrů

- R (81)18 týkající se účasti na místní úrovni
- R (82)9 o Evropském dni škol
- R (82)18 týkající se moderních jazyků
- R (83)1 o kočujících osobách bez státní příslušnosti a kočujících osobách neurčené národnosti
- R (84)7 o udržování kulturních styků migrantů s jejich zeměmi původu a zařízeních pro trávení volného času
- R (84)9 o migračních druhé generace
- R (84)13 týkající se situace zahraničních studentů
- R (84)17 o rovnosti žen a mužů v médiích
- R (84)18 o vzdělávání učitelů v oboru vzdělávání pro mezikulturní porozumění, zejména v souvislosti s migrací
- R (84)21 o získávání národnosti přijímající země uprchlíky
- R (85)2 o právní ochraně proti diskriminaci pohlaví
- R (85)7 o výuce a učebni o lidských právech ve školách
- R (85)21 o mobilitě vysokoškolských učitelů
- R (86)8 o uplatňování práva účasti ve volbách zemí původu ze strany osob s národností jiných členských zemí v rezidenční zemi
- R (86)17 o dohodnutých společných kulturních akcích v zahraničí
- R (88)6 o sociálních reakcích na kriminalitu mladistvých mezi mladými lidmi pocházejícími z migrantských rodin
- R (88)14 o bydlení migrantů
- R (90)4 o vyloučení sexismu z jazyka
- R (90)22 o ochraně mentálního zdraví určitých zranitelných skupin ve společnosti
- R (92)12 o vztazích v komunitě
- R (92)10 o uplatňování práva příslušníků národnostních menšin
- R (92)11 o integraci mladých lidí do společnosti a oboru
- R (92)19 o videoreklámách s rasistickým obsahem
- R (95)7 o odlivu mozků v sektoru vyššího vzdělávání a výzkumu
- R (95)8 o akademické mobilitě
- R (97)3 o účasti mládeže a budoucnosti občanské společnosti
- R (97)7 o místních veřejných službách a právech jejich uživatelů
- R (97)20 o „nenávistných řečích“
- R (97)21 o médiích a podpoře kultury tolerance
- R (98)3 o přístupu k vyššímu vzdělávání
- R (98)6 týkající se moderních jazyků
- R (99)1 o opatřeních na podporu mediálního pluralismu
- R (99)2 o roli sportu v podporování sociální soudržnosti
- R (2000)1 o posilování přeshraniční spolupráce mezi územními komunitami nebo orgány v oblasti kultury
- R (2000)4 o vzdělávání romských dětí v Evropě
- R (2000)5 o rozvoji struktur pro účast občanů a pacientů v rozhodovacím procesu týkajícím se zdravotní péče
- Rec(2001)6 o prevenci rasismu, xenofobie a rasové netolerance ve sportu
- Rec(2001)10 o Evropském kodexu politické etiky
- Rec(2001)15 o výuce historie v Evropě jednadvacátého století
- Rec(2001)17 o zlepšování ekonomické situace a situace v zaměstnanosti Romů a kočovníků v Evropě

Rec(2001)19 o účasti občanů v místním veřejném životě
 Rec(2002)4 o právním statusu osob prohlášených za vhodné pro znovusjednocení rodiny
 Rec(2002)5 o ochraně žen proti násilí
 Rec(2002)12 o vzdělávání pro demokratické občanství
 Evropská charta o účasti mladých lidí v místním a regionálním životě (2003, revidováno)
 Rec(2003)2 o sousedských službách ve znevýhodněných městských oblastech
 Rec(2003)3 o vyvážené účasti žen a mužů v politickém a veřejném rozhodování
 Rec(2003)6 o zlepšování tělesné výchovy a sportu pro děti a mladé lidi ve všech evropských zemích
 Rec(2003)8 o podpoře a uznávání neformálního vzdělávání/učení mladých lidí
 Rec(2003)9 o opatřeních na podporu přínosu digitálního vysílání pro společnost a demokracii
 Rec(2004)2 o přístupu příslušníků jiných národností k zaměstnání ve veřejném sektoru
 Rec(2004)4 o Evropské konvenci lidských práv ve vysokoškolském vzdělávání a odborné přípravě
 Rec(2004)13 o účasti mladých lidí v místním a regionálním životě
 Rec(2004)14 o pohybu a táboření kočovníků v Evropě
 Rec(2005)2 o osvědčené praxi a potlačování bariér přeshraniční a meziúzemní kooperaci mezi územními komunitami nebo orgány
 Rec(2005)3 o výuce sousedních jazyků v příhraničních regionech
 Rec(2005)4 o zlepšování podmínek bydlení Romů a kočovníků v Evropě
 Rec(2005)8 o zásadách dobrého vládnutí ve sportu
 Rec(2006)1 o roli národních rad mládeže v rozvoji politiky mládeže
 Rec(2006)2 o Evropských pravidlech věžství
 Rec(2006)3 o Konvenci UNESCO o ochraně a podpoře diverzity kulturních děl
 Rec(2006)5 o Akčním plánu Rady Evropy na podporu práv a plné účasti lidí se znevýhodněním ve společnosti; zlepšování kvality života lidí se znevýhodněním v Evropě 2006–2015
 Rec(2001)6 o prevenci rasismu, xenofobie a rasové netolerance ve sportu
 Rec(2006)9 o přijímání, právech a povinnostech migrantských studentů a spolupráci se zeměmi původu
 Rec(2006)10 o lepším přístupu ke zdravotní péči pro Romy a kočovníky v Evropě
 Rec(2006)12 o posilování dětí v novém informačním a komunikačním prostředí
 Rec(2006)17 o transformaci nemocnic; nová rovnováha mezi institucionální a komunitní péčí
 Rec(2006)18 o zdravotnických službách v multikulturní společnosti
 CM/Rec(2007)2 o pluralismu médií a diverzitě v kontextu médií
 CM(Rec(2007)3 o vrácení médií veřejných služeb do informační společnosti
 CM/Rec(2007)4 o místních a regionálních veřejných službách
 CM/Rec(2007)6 o odpovědnosti veřejnosti za vyšší vzdělávání a výzkum
 CM/Rec(2007)7 o dobré administraci
 CM/Rec(2007)9 o životních projektech pro migrantské nezletilce bez doprovodu
 CM/Rec(2007)10 o společném vývoji a migrantech pracujících na vývoji v zemích jejich původu
 CM/Rec(2007)11 o uplatňování rovnosti pohlaví v hlavním proudu vzdělávání
 CM/Rec(2007)17 o standardech a mechanismech rovnosti pohlaví
 CM/Rec(2008)4 o posilování integrace dětí migrantů a dětí s imigrantským základem
 CH/Rec/2008)5 o politice zaměřené na Romy a/nebo kočovníky v Evropě
 CM/Rec(2008)6 o opatřeních na podporu respektování svobody vyjadřování a informování se zřetelem na internetové filtry

Doporučení a rezoluce Parlamentního zákonodárského shromáždění Rady Evropy

Rezoluce 807 (1983) o evropské spolupráci ve vzdělávání
 Rezoluce 885 (1987) o židovském přínosu k evropské kultuře
 Doporučení 1093 (1989) o vzdělávání dětí migrantů
 Doporučení 1111 (1989) o evropské dimenzi ve vzdělávání
 Doporučení 1162 (1991) o přínosu islámské civilizace k evropské kultuře
 Doporučení 1202 (1992) o náboženské toleranci v demokratické společnosti
 Doporučení 1178 (1992) o sektách a nových náboženských hnutích
 Doporučení 1281 (1995) o rovnosti pohlaví ve vzdělávání
 Doporučení 1283 (1996) o historii a o učení historii v Evropě
 Doporučení 1291 (1996) o kultuře Jidiš
 Doporučení 1353 (1998) o přístupu minorit k vyššímu vzdělávání
 Doporučení 1396 (1999) o náboženství a demokracii
 Doporučení 1412 (1999) o ilegálních aktivitách sekt
 Doporučení 1539 (2001) o Evropském roku jazyků
 Rezoluce 1278 (2002) o náboženském právu Ruska
 Rezoluce 1309 (2002) o svobodě náboženství a náboženských menšinách ve Francii
 Doporučení 1556 (2002) o náboženství a změně ve střední a východní Evropě
 Doporučení 1598 (2003) o ochraně znakových řečí v členských zemích Rady Evropy
 Doporučení 1620 (2003) o přínosu Rady Evropy k Evropské oblasti vyššího vzdělávání
 Doporučení 1652 (2004) o vzdělávání uprchlíků a interně vysídlených osob
 Doporučení 1688 (2004) o kulturách diaspory
 Rezoluce 1437 o migračních a integraci; výzva a příležitost pro Evropu (2005)
 Doporučení 1687 (2005) o potlačování terorismu kulturou
 Doporučení 1693 (2005) o přínosu Parlamentního zákonodárského shromáždění Rady Evropy ke 3. summitu hlav států a vlád
 Doporučení 1720 (2005) o vzdělávání a náboženství
 Rezoluce 1464 (2005) o ženách a náboženství v Evropě
 Rezoluce 1510 (2006) o svobodě vyjadřování a respektu k náboženskému vyznání
 Doporučení 1753 (2006) o externích vztazích Rady Evropy
 Doporučení 1762 (2006) o akademické svobodě a univerzitní autonomii
 Doporučení 1804 (2007) o státu, náboženství, sekularitě a lidských právech
 Rezoluce 1563 (2007) o překonávání antisemitismu v Evropě
 Doporučení 1805 (2007) o rouhání, náboženských urážkách a nenávisných řečích proti osobám na základě jejich náboženství
 Doporučení 1605 (2008) a Rezoluce 1831 (2008) o evropských muslimských komunitách konfrontovaných s extrémismem

Doporučení, rezoluce a deklaráce Kongresu místních a regionálních úřadů

Rezoluce 236 o nové municipální politice vůči multikulturní integraci v Evropě a „Frankfurtská deklaráce“ (1992)
 Doporučení 128 o Revidované evropské chartě o účasti mladých lidí v místním a regionálním životě (2003)
 Deklarace „Integrace cizinců a jejich účast v evropských městech“, Štuttgart/Německo, 15. – 16. září 2003
 Doporučení 165 o boji proti intrikám v lidském bytí a jejich sexuální využívání; role měst a regionů (2005)
 Doporučení 170 o mezikulturním dialogu a dialogu mezi vyznáními; iniciativy a odpovědnosti místních úřadů (2005)

Doporučení 173 o regionálních médiích a přeshraniční spolupráci (2005)
Doporučení 177 o kulturní identitě v periferních městských oblastech; role místních a regionálních úřadů (2005)
Doporučení 194 (2006) o efektivním přístupu k sociálním právům pro imigranty; role místních a regionálních úřadů (2006)
Doporučení 197 o bezpečnosti měst v Evropě (2006)
Doporučení 207 o vypracovávání ukazatelů sociální soudržnosti – dohodnutý místní a regionální přístup (2007)
Doporučení 209 o mezigenerační spolupráci a participativní demokracii (2007)
Doporučení 211 o svobodě shromažďování a vyjadřování pro lesby, homosexuály, bisexuály a transvestity (2007)
Doporučení 211 o institucionálním rámci spolupráce v rámci municipalit
Doporučení 222 o jazykovém vzdělávání v oblasti regionálních nebo menšinových jazyků (2007)
Rezoluce 250 o integraci prostřednictvím sportu (2008)

Doporučení a deklaráce Evropské komise proti rasismu a netoleranci (ECRI)

- Č. 1: Překonávání rasismu, xenofobie, antisemitismu a netolerance (1996)
- Č. 2: Specializované orgány na překonávání rasismu, xenofobie, antisemitismu a netolerance na národní úrovni (1997)
- Č. 3: Překonávání rasismu a netolerance vůči Romům (1998)
- Č. 4: Národní průzkumy o zkušenostech a vnímání diskriminace a rasismu z hlediska potenciálních obětí (1998)
- Č. 5: Překonávání netolerance a diskriminace vůči muslimům (2000)
- Č. 6: Překonávání diskriminace z rasistických, xenofobních a antisemitských materiálů pomocí Internetu (2000)
- Č. 7: Národní legislativa na překonávání rasismu a rasové diskriminace (2002)
- Č. 8: Překonávání rasismu v boji proti terorismu (2004)
- Č. 9: Boj proti rasistickým, antisemitským a xenofobním prvkům v politické debatě (2005)
- Č. 10: Překonávání rasismu a rasové diskriminace ve školním vzdělávání a jeho prostřednictvím
- Č. 11: Překonávání rasismu a rasové diskriminace v politice (2007)

Příloha 2

Seznam zkratk

ALECSO	Organizace Arabské pro vzdělávání, vědu a kulturu
CERD	Výbor pro eliminaci rasové diskriminace
ECRI	Evropský výbor proti rasismu a netoleranci
FRA	Agentura pro základní práva
UNESCO	Organizace Spojených národů pro vzdělávání, vědu a kulturu
(I)NGO	(Mezinárodní) nevládní organizace
IRCICA	Výzkumné centrum pro islámskou historii, umění a kulturu
ISESCO	Islámská organizace pro vzdělávání, vědu a kulturu
ODIHR	Úřad pro demokratické instituce a lidská práva
OSCE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
UEFA	Unie evropských fotbalových asociací
„Benátská komise“	Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva